

Pelastakaa Lapset - Rädda Barnen

Save the Children

Kiinnipito lastenkodissa

Susanna Hoikkala

Pelastakaa Lapset - Rädda Barnen

Save the Children

Kiinnipito lastenkodissa

Susanna Hoikkala

Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 23

Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja nro 23
ISBN 978-952-5706-88-8
ISSN 1459-9392:23

© Pelastakaa Lapset ry

Kannen kuva: Heidi Söyrinki
Taitto: Hannu Karjalainen
Painopaikka: Hanemedia

Pelastakaa Lapset ry
Koskelantie 38
00610 Helsinki
Puh. 010 843 5000
www.pelastakaalapset.fi

SISÄLLYS

1. Johdanto	4
2. Lapsesta, lastenkodista ja kiinnipitamisestä	7
3. Tutkimustehtävä ja metodologiset sitoumukset.....	14
3.1. Metodiset valinnat ja aineistot.....	14
3.2. Tutkimuksen reunaehdoista.....	24
3.3. Tutkimuksen lastenkodit	25
4. Kiinnipito asiakirjoissa.....	27
5. Kiinnipito lasten kanssa kuviteltuna	35
5.1. "Ohjaajat ottaa kiinni ja yrittää rauhoittaa"	35
5.2. Kaikki ei ole kiinnipitoa	51
5.3. Vahvan vallan- ja voimankäytön mahdollisuus.....	54
5.4. Kehot ja puhe kohtaavat	57
6. Yhteenveto ja viestit kehittämistyön tueksi	59
7. Kirjallisuus.....	63
8. Liite	70

1. Johdanto

Tämän tutkimuksen aiheena ovat lastenkodeissa tapahtuvat kiinnipidot eli tilanteet, joissa työntekijät pitävät lasta fyysisesti kiinni estääkseen häntä satuttamasta itseään, muita tai ympäristöään. Tutkimus on saanut alkunsa havainnosta, jonka mukaan aihealuetta koskeva tutkimustieto on lähes olematonta Suomessa. Se on käynnistynyt Pelastakaa Lapset ry:n aloitteesta. Järjestön lastenkoti-toimijat ovat tunnistanet kiinnipitämisen teeman tärkeäksi tarkastelun, tiedon tuottamisen ja kehittämisen kohteeksi. Myös Tiukula -säätiön hallitus on tukenut tutkimusta myöntämällä sille rahoituksen. Tutkimus on toteutettu kyseisen järjestön lastenkodeissa ja suunnattu niiden toiminnan kehittämiseen. Tuotetun tiedon nähdään kuitenkin palvelevan myös laajemmin koko lastensuojelun sijaishuollon kenttää. Lämpimät kiitokset kaikille tutkimuksen mahdollistaneille taivoille, erityisesti haastatteluihin osallistuneille lapsille!

Tutkimus on toteutettu aikana, jolloin lastensuojelu mukaan lukien lastenkotitoiminta ovat saaneet runsaasti kriittistä huomiota osakseen. Viime aikoina on paljon pohdittu sitä, miten lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointia voitaisiin parhaiten yhteiskunnassamme tukea. Monia ratkaisu- ja toimenpide-ehdotuksia on laadittu ja toimimattomuuden kohtia tunnistettu. (Erityisesti STM 2013a.) Lastensuojelun sijaishuolto ei ole jäänyt tästä keskustelusta täysin ulkopuoliseksi, vaikka painopiste on ollut lastensuojeluprosessien varhaisimmissa vaiheissa.

Viime vuosina perhe- ja laitoshoidon välistä suhdetta on muotoiltu määrittelmällä niiden asemaa, asiakaskuntaa ja tehtäväkenttää uudelleen suhteessa toisiinsa. Vuonna 2012 voimaan tulleen lastensuojelulain 50 §:n muutoksen myötä perhehoito on asetettu ensisijaiseksi sijaishuollon muodoksi. (Laki Lastensuojelulain 50 § muuttamisesta 316/2011.) Muutoksen tavoitteena on, että yhä useampi lapsi tulisi sijoitetuksi sijaisperheeseen lastensuojelulaitoksen sijaan. Vaikka lastenkodit lastensuojelulaitoksina ovat osa lasten suojelukentän myllerrystä, on niillä erityisiä lasten kasvatukseen, hoitoon ja kontrolliin liittyviä tehtäviä maassamme. Laitosmuotoiselle lastensuojelutoiminnalle on esimerkiksi annettu enemmän toimivaltaa lasten perusoikeuksiin kajoavia rajoittamiskäytäntöjä koskien kuin muille sijaishuollon muodoille. (Hoikkala 2011; Kouvonen 2011.)

Viime aikoina lasten ja nuorten asema erilaisten yhteiskunnallisten palveluiden piirissä on saanut niin ikään huomiota osakseen. Sijaishuollossa asuneiden lasten ja nuorten kokemusten kuuntelemisen tärkeyttä on peräänkuulutettu

ja heidät on tunnustettu arvokkaiksi kokemusasiantuntijoiksi. Viimeaikaisissa julkaisuissa on tuotu esiin sijaishuoltoon liittyvien kokemusten laajaa kirjoa myös lapsia ja nuoria rajoittaviin toimiin liittyen. (Esim. Ekholm 2013; Valkonen & Pasanen 2011; Vario ym. 2012). Lastensuojelun sijaishuollossa mahdollisesti esiintyviin epäkohtiin on kiinnitetty enenevässä määrin huomiota valvonnan tehostamisen ja erilaisten laatuhankeiden (esim. Valvira 2012) sekä lasten itsemääräämisoikeuden toteutumista koskevien ohjeistusten (esim. Valvira 2013) myötä. Nykykäytäntöjen kehittämiseen haetaan näkökulmia myös hankkeessa, jossa sijaishuollon epäkohtia tarkastellaan ensimmäisen lastensuojelulain ajalta. (STM 2013b.)

Suomessa lapsen huollon yleisiä periaatteita ovat hyvä hoito ja kasvatus, ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito sekä asianmukainen kohtelu. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983.) Suomi on sitoutunut myös soveltamaan YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen (LOS) periaatteita kaikessa lapsia ja nuoria koskevassa päätöksenteossa ja heihin kohdistuvassa toiminnassa. Sopimuksen mukaan lapsen alistaminen, kaikki lapseen kohdistuvat väkivallan muodot mukaan lukien ruumiillinen kurittaminen, laiminlyönti ja loukkaava kohtelu ovat kiellettyjä (LOS 1989; erityisesti artikla 19). Nämä periaatteet koskevat myös lastenkotitoimintaa, jossa lapsen käytöksen ohjaamiseen ja rajaamiseen sekä vastuunkannon harjoitteluun pyritään arkipäiväisen hoivan, huolenpidon ja kasvatuksen keinoin. (Esim. Hoikkala 2011; Laakso 2009; Pösö 2004b.) Näiden keinojen tulee olla edellä mainittuihin asioihin pohjautuen muun muassa lapsen koskemattomuutta ja turvallisuutta kunnioittavia.

Lastenkodin arjessa syntyä ajoittain tilanteita, joissa lapsen käyttäytyminen vaarantaa hänen itsensä tai muiden yhteisön jäsenten turvallisuuden. Esimerkiksi aggressiivisesti tai uhkaavasti käyttäytyvän lapsen toimintaan on puututtava sitä rajoittaen. Tällöin työntekijöiden on estettävä lasta vahingoittamasta itseään, muita tai ympäristöä ja katkaistava tilanne tarkoituksenmukaisella tavalla sekä lapsen etu huomioiden. Tämä voi tarkoittaa puuttumista lapsen henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Sekä puuttuminen että puuttumatta jättäminen voivat synnyttää jännitteisiä tilanteita, jolloin työntekijät joutuvat punnitsemaan tarkoin eri toimintavaihtoehtoja ja niiden seurauksia. Viimesijaisena keinona työntekijät voivat ottaa lapsesta kiinni ja rauhoittaa hänet fyysisesti kiinni pitäen. (Esim. Bell 1997; Hoikkala 2003, 2007; Laakso 2009, 132; Nunno ym. 2008; Steckley & Kendrick 2008a, 2008b.)

Tässä tutkimuksessa kiinnipidon teemaa lähestytään kahden erilaisen aineiston kautta. Käytän raportissa sekä kiinnipitämisen että kiinnipidon käsitteitä, joiden erottelu ei ole täysin kategorista. *Kiinnipitämisellä* viitataan ennen kaik-

kea lapsen fyysiseen kiinni pitämiseen eli toimintaan fyysisen rajaamisen aikana. Käsite pohjautuu toimenpiteen juridiseen määrittelykehyykseen. *Kiinnipito* viittaa sen sijaan laajemmin tarkastelun kohteena olevaan ilmiöön. Siten se sisältää varsinaisen fyysisen kiinnipitämisen lisäksi monia muita kiinnipitotilanteeseen liittyviä asioita. Ratkaisulla haluan väljentää toimenpiteen suppeahkoa lainopillista määritelmää tässä raportissa.

Olen toiminut hankkeessa päätutkijana. Kiinnipitokäytännöt ovat minulle entuudestaan tuttuja sijaishuollon työntekijän ja aihealueen tutkijan positioista käsin. Aiempaan tutkimustoimintaani on sisältynyt lastensuojelulaitoksissa ilmenevän väkivallan ja rajoitus- ja kurinpitokäytäntöjen laaja-alaista tarkastelua erilaisin tutkimusmenetelmin. Nämä teemat kytkeytyvät läheisesti myös tähän tutkimukseen. (Esim. Hoikkala 2003, 2007, 2011; Vehkalahti & Hoikkala 2013.)

Työparinani ryhmähaastatteluissa, niiden valmistelussa ja purkamisessa on toiminut sosiaalityön professori Tarja Pösö Tampereen yliopistosta. Hän on sijaishuollon, erityisesti koulukotien ja laitostekstiin sijoittuvien sensitiivisten tutkimusaiheiden, asiantuntija. Tutkimusta varten anottut tutkimusluvut on myönnetty meille molemmille ja olemme työskennelleet samoihin tutkimuseettisiin periaatteisiin sitoutuen. Olemme molemmat olleet tutkimukseen ryhtyesämme tietoisia niistä eettisistä haasteista ja kysymyksistä, joita liittyy lastensuojelun laitoshuollon, sen käytäntöjen ja asiakaskunnan tutkimiseen.

Tämän raportin aluksi esittelen tutkimuksen käsitteelliset ja metodologiset sitoumukset mukaan lukien tutkimustehtävän ja -kysymykset. Sitä seuraa kaksi empiiristä lukua. Ne on rakennettu aineistoittain siten, että ensimmäinen luku muodostuu ratkaisuaaineiston ja toinen haastatteluaineiston esittelyistä ja analyseista. Viimeinen luku sisältää yhteenvedon, pohdinnan ja tutkimuksen johtopäätöksinä kootut keskeiset viestit lastensuojelun laitoshoidon ammatillisen toiminnan kehittämiseksi.

2. Lapsesta, lastenkodista ja kiinnipitämisestä

Tämän tutkimuksen keskeiset käsitteet liittyvät ennen kaikkea lapseen, lastenkotiin, kiinnipitoon ja erilaisiin suhteisiin. Arja Kuulan (2006, 11) mukaan tutkimusetiikka kattaa koko tutkimusprosessin aiheen ideoinnista tutkimuksen vaikutuksiin saakka. Siten kytkennät aiempaan tutkimukseen ja käsitteelliset sitoumukset ovat osa tutkimuseettisiä valintoja. Tutkijan käsitykset tarkastelemaan aiheesta ohjaavat näitä valintoja. (Vehkalahti ym. 2010, 15.)

Tutkimukseni asemoituu sensitiivisen laadullisen yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kenttään, jolloin koko asetelma mukaan lukien käsitteellinen kehys ja sisällölliset ymmärrykset rakentuvat siitä orientaatiosta käsin. Lapsilla tarkoitan ensinnäkin kaikkia iältään alle 18-vuotiaita. Toinen tärkeä lähtökohta on se, että tunnistan käsitykset lapsista ja lapsuudesta, lapsen käyttäytymisestä ja sen ohjaamisesta sekä lastenkotitoimijoista ja -toiminnasta ajassa ja paikassa muuttuviksi sekä tieteenalakohtaisiksi.

Yhteiskuntatieteellisen lapsuustutkimuksen piirissä lapsuutta on mahdollista tarkastella laajemmin kuin pelkkänä psykofyysisenä kehitysvaiheena. Niin sanottu uusi lapsuus sosiologia (esim. James & James 2004; James, Jenks & Prout 1998.) painottaa lasten erillisyyttä aikuisista ja lapsuuden arvokkuutta aikuisuudesta itsellisenä asiana. Myös lasten toimijuutta erilaisten rakenteiden ja prosessien muokkaajina korostetaan (Morrow 2008, 50), joskin lastensuojelun kontekstissa tämän kaltaisen käsityksen liiallisesta painottamisesta on myös varoiteltu. (Ks. ”aktiivista subjekttilasta” ja ”passiivista objekttilasta” lastensuojelussa koskevasta keskustelusta Pekkarinen 2010, 17–20.) Lapsuus sosiologian kehityksessä on erilaisia tapoja lähestyä lapsia ja lapsuutta. (James, Jenks & Prout 1998, 206–216.) Tässä tutkimuksessa korostuvat erityisesti tavat, joissa lapsuutta/lasta tarkastellaan sosiaalisesti konstruoituna ja erilaisissa valtasuhteissa muotoutuvana. Valtasuhteet liittyvät ennen kaikkea eri toimijoita ja toiminnan ehtoja määrittäviin yhteiskunnallisiin rakenteisiin.

Tarkastelen lasta ja lapsuutta suhteessa yhteiskunnalliseen toimintamuotoon, lastensuojeluun ja lastenkotiin. Kyse on erityisestä areenasta, koska lastenkotien asema ja tehtäväkenttä määrittyvät niin julkisen kuin yksityisen välimaastossa kytkeytyen samanaikaisesti molempiin. (Esim. Laakso 2009, 20–26; Kendrick ym. 2008, 84–85.) Lastenkotitoiminnalla on julkisen vallan käytön oikeus ja velvollisuus, jolloin lastenkotiin sijoitettujen lasten ja työntekijöiden väliset valtasuhteet sekä eri toimijoiden asemat ja oikeudet muodostuvat tärkeiksi.

Vuonna 2012 kaikkien kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleiden lasten kokonais-

määrä oli 17 830 (Lastensuojelu 2012). Tietoa lastensuojelun ja sijaishuollon tarpeeseen ja niiden toimivuuteen liittyvistä tekijöistä on kuitenkin verrattain vähän saatavilla. Se tiedetään, että sijaishuoltoon sijoitettavien lasten taustat ja sijoittamisen syyt ovat monimuotoisia (esim. Heino 2009, 208–209; Hiitola 2008, 25–31; Kitinoja 2005; Laakso 2013, 14–15; Myllärniemi 2006). Sijaishuollon asiakas-kuntaa ja siinä mahdollisesti tapahtuneita muutoksia näkyväksi tekevä tutkimus on myös valitettavan niukkaa. Viime aikoina puhe siitä, että sijaishuollossa olevat lapset olisivat vaativahoitaisempia kuin aikaisemmin, näyttää vahvistuneen. (Esim. Hoikkala 2006; Hoikkala 2011, 233–234.) Psykologian ja lääketieteen piirissä tehdyt tutkimukset ovat paljastaneet sijaishuollossa olevien lasten psyykkisen hyvinvoinnin ulottuvuuksia ja niissä todetaan järjestäen, että kyseiset pulmat ovat jokseenkin yleisiä. (Esim. Hukkanen 2002; Hukkanen ym. 2005; Lehto-Salo 2011; Manninen 2013; Pasanen 2001.) Myös niissä tapahtunutta muutosta on yritetty tavoittaa. (Ks. erityisesti Hukkanen ym. 2005). Nämä havainnot eivät ole merkityksellisiä lastensuojelun sijaishuollon perustehtävää määriteltäessä ja lastenkotitoimintaa asemoitaessa osana lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointipalvelujärjestelmää.

Lastenkodin käsitän erilaisten sosiaalisten suhteiden kautta muotoutuvaksi kokonaisuudeksi, jossa eri toimijoiden väliset suhteet ovat merkittäviä. Lapsi asuu lastenkodissa muiden sinne sijoitettujen kanssa, jolloin yhteisöllisyyden elementti ja vertaissuhteet ovat vahvasti läsnä. (Törrönen 2006.) Myös aikuis-suhteet ovat merkittäviä, koska toiminnasta vastaa joukko työntekijöitä. Lapset ja aikuiset asemoituvat lastenkodin arjessa eri tavoin; tässä tutkimuksessa esimerkiksi kiinnipitäjäksi, kiinnipidettäväksi, yhteisön jäseneksi ja sivusta seuraajiksi. Myöskään lapselle läheisiä henkilöitä ei tule unohtaa; ne ovat osallisina lastenkodin arjessa monin tavoin. (Esim. Laakso 2009, 184–224.) Lasten ja aikuisten suhteita määritellään usein myös omahoitaja- tai omatyöntekijäarakenteiden kautta, joka tarkoittaa lapselle nimettyä omaa työntekijää tai työntekijäparia.

Lastenkodissa tehdään ammatillista työtä, joka on määritelty esimerkiksi hoito- ja kasvatustyöksi tai huolenpitotyöksi. Työntekijöiltä edellytetään asianmukaista koulutusta ja soveltuvuutta työtehtävien hoitamiseen, koska heille on delegoitu merkittävä toimivalta kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten hyvinvoinnin takaamisessa. Työntekijäryhmä koostuu usein johtajasta, mahdollisesta lähiesimiehestä (kuten vastaava ohjaaja tai hoitaja), hoito- ja kasvatushenkilökunnasta (ohjaajat ja hoitajat) sekä muusta henkilökunnasta (kuten erityistyöntekijät ja kodinhoitajat). Hoito- ja kasvatustyöstä vastaavat henkilöt muodostavat määrällisen enemmistön työntekijärepertuaarista. Yksi lastenkotitoiminnalle ominainen piirre on sen ympärivuorokautisuus: työtä tehdään vuoroissa eli siten, että

paikalla on aina työntekijä tai työntekijöitä. (Ks. Laakso 2009, 39–51.)

Lasten osallistumis- ja toimintamahdollisuuksia lastenkodin arjessa huomioivat ja lapsen äänen kuulemisen tärkeyttä painottavat lähestymistavat ovat ennen kaikkea tämän tutkimuksen metodologisten ja tulkinnallisten valintojen keskiössä. (Eder & Fingerson 2001, 182; James & James 2004; Kendrick ym. 2008, 81.) Palaan niihin seuraavassa luvussa.

Kiinnipitäminen

Kansainvälisessä lastensuojelua koskevassa tarkastelussa määritelmät lapsen fyysisestä rajoittamisesta ja sen luonteesta vaihtelevat (esim. Day 2002; Nunno ym. 2008; Steckley 2010, 120; Steckley & Kendrick 2005, 2). Joissakin maisa sen ajatellaan tarkoittavan lapsen kiinnipitämisen lisäksi myös muunlaista rajoittamista, kuten mekaanista sitomista. (Day 2002.) Suomalaisessa lastensuojelussa lapsen sitominen apuvälineistä käyttäen ei ole luvallista toisin kuin lapsen rajaaminen ja eristäminen mekaanisesti lepositeihin psykiatrisessa sairaalassa. (Esim. Hottinen 2013; Sourander ym. 2002.) Kansainvälisiä keskusteluja yhdistävä tekijä on se, että kiinnipito yhdessä monien muiden lasta rajaavien käytäntöjen kanssa tunnustetaan jännitteiseksi ja ristiriitaiseksi toimintamuodoksi. (Ks. erityisesti Nunno ym. 2008.)

Suomessa kiinnipidon juridinen määritelmä sijaishuollon toimintamuotona on ollut kirjattuna lastensuojelulakiin marraskuusta 2006 lähtien. Tuolloin lastensuojelulain rajoitustoimenpidesääntelyä uudistettiin ja täsmennettiin laaja-alaisesti. Muutoksia koskevan hallituksen esityksen (HE 225/2006 vp) perusteluosassa korostetaan, että lailla halutaan säätää sallitun kiinnipitämisen ehdoista ja rajoista. Niin ikään perusteluissa todetaan, että kiinnipitäminen on tarkoitettu pelkästään lapsen fyysiseksi kiinni pitämiseksi. (Emt. 96.) Kiinnipidon käyttöä lastensuojelun sijaishuollossa sääntelevät myös perustuslain 19 § (oikeus huolenpitoon) ja rikoslain neljännen luvun 6–7 § (hyväksyttävien voimakeinojen käyttö ja rangaistusvastuun lieventämisperusteet). Kiinnipitoon liittyvän sääntelyn monitahoisuus on tunnustettu myös kansainvälisessä keskustelussa. (Esim. Steckley & Kendrick 2008.)

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan lapsen kiinnipitäminen on viimesijainen, luonteeltaan hoidollinen ja huollollinen toimenpide, jota voidaan käyttää ainoastaan laitoshuoltoon kiireellisesti, huostaan otettuna tai hallinto-oikeuden väliaikaispäätöksellä sijoitettuun lapseen. Kiinnipitämisessä ei saa käyttää väli-

neitä¹⁾ ja se on luvallista aivan välttämättömissä tilanteissa. Kiinnipitämisen voi toteuttaa laitoksen johtaja tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö

”jos lapsi sekavan tai uhkaavan käyttäytymisensä perusteella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai muita ja kiinnipitäminen on lapsen oman tai toisen henkilön hengen, terveyden tai turvallisuuden välittömän vaarantumisen vuoksi taikka omaisuuden merkittävän vahingoittamisen estämiseksi välttämätöntä. Kiinnipitämisen on oltava luonteeltaan hoidollista ja huollollista sekä kokonaisuutena arvioiden puolustettavaa, kun otetaan huomioon lapsen käyttäytyminen ja tilanne muutoinkin.”
(LsL 417/2007, 68 §.)

Tämä juridinen määritelmä mahdollistaa myös lapsen siirtämisen esimerkiksi lastenkodin yhteisistä tiloista lapsen huoneeseen tai erilliseen rauhoittumistai eristyshuoneeseen. Kiinnipidosta ei tehdä valituskelpoista päätöstä, mutta sen syyt ja perustelut on kirjattava tarkasti lapsen asiakirjoihin.

Kuten lastensuojelulain määritelmästäkin ilmenee, kiinnipito mielletään luonteeltaan hoidolliseksi toimenpiteeksi Suomessa. Lain perusteluissa todetaan, että lastensuojelulaitoksen tarkoituksena on olla mahdollisimman kodinomainen paikka. Siksi sanaa *voimakeino* ei käytetä, koska tarkoituksena on ohjata työntekijöitä hoidolliseen ja huollolliseen, ammatillisesti osaavaan ja lasta ja hänen ihmisarvoaan tukevaan kiinnipitämiseen. (HE 225/2006 vp, 97.) Juridisessa määrittelyssä ja sen perusteluissa kysymys siitä, mitä ”hoidollisuudella” lopulta tarkoitetaan ja miten sitä käytännössä toteutetaan, jää jokseenkin epäselväksi. Toimenpiteen luonteen määrittely ja sen käytännön toteutus muodostavatkin kiinnostavan kytköksen. Lapsen oikeuksia rajaavan toimenpiteen määrittely hoidoksi on konnotaatioltaan eri kuin sen määrittely jonkin muunlaisen käsitteistön pohjalta (Pösö ym. 2010, 254).

Aihealuetta koskevassa kirjallisuudessa hoidollisen kiinnipidon juuret on paikannettu 1970-luvun lopun Pohjois-Amerikkaan ja sylimäpito-hoidon (holding-terapia) kehittämiseen autististen lasten hoidossa. (Tiisanen 1999, 24–26.) Kiinnipidon hoidollisuutta korostavia piirteitä on perusteltu lähinnä kiintymyssuhdeteoreettisten (Mercer 2013), psykodynaamisten ja -terapeuttisten (Souran-

---

1) Juridiikan asiantuntija Tapio Rädyn laatimassa lastensuojelulakioppaassa todetaan, että ”lapsen ja kiinnipitäjän välillä voi olla kuitenkin huopa tai ohut liina, jolloin tarkoituksena on suojata lapsen fyysistä koskemattomuutta. Lapsi voi olla hyväksikäytetty, jolloin toisen ihmisen fyysinen kosketus voi ahdistaa lasta tai olla hänelle muutoin vahingollinen. Liinalla tai huovalla ei siten estetä lasta liikkumasta, vaan niiden tarkoitus on puhtaasti hoidollinen lapsen turvallisuutta lisäävä ja sen huomioiva ”apuväline”.” (Räty 2012, 511.)

der ym. 2002; Tiusanen 1999) tai traumateoreettisten (esim. Valkonen & Pasanen 2012, 306) viitekehysten pohjalta.

Kiinnipidon hoidollisuutta on perusteltu myös näkemyksellä, jossa ulkoinen kontrolli/turva nähdään merkitykselliseksi sisäisen kontrollin/turvan kehitymisessä ja hajanaisen minän koostamisessa. Usein hoidollista kiinnipitoa tarvitsevien lasten häiriöiden nähdään syntyneen jo varhaisessa vuorovaikutuksessa. (Tervonen-Arnkil 1999.) Siinä painottuu ajatus työntekijän roolista lapsen tunteiden, traumaattisten tai kaltoinkohtelun kokemusten säiliönä (container) ja niiden työstäjänä yhdessä lapsen kanssa. (Myös Steckley 2010, 121.) Kansainvälisessä keskustelussa käsitteellä *containment* viitataan toimintatapaan, jossa lapsen haastavaan käyttäytymiseen vastataan sitä hillitsevästi (esim. Ruch 2007, 662; Steckley 2010, 121). Käsite on lähtöisin Wilfred Bionilta (Ruch 2007, 660) ja sillä on kytkös psykoanalyttiseen perinteeseen. Käsite ei kuitenkaan kunnolla vastaa suomalaisen sijaishuoltokeskustelun vakiintuneita ilmaisuja, mutta näen sillä olevan kytköksiä esimerkiksi vaativahoitoisten lasten hoitomenetelmiä koskevaan käsitteelliseen jäsentämiseen (Tervonen-Arnkil 1999).

Asianmukaisen ja suunnitelmallisen kiinnipidon toteuttamiseen on kehitetty erilaisia täsmämenetelmiä, kuten TCI (Therapeutic Crisis Intervention, esim. Family Life Development Center 2009, Cornell University) ja aggressiivisten lasten terapeuttinen kiinnipitohoito (Aurela 1995). Ainakin TCI-menetelmässä on tärkeää tiettyjen fyysisten otteiden käyttö ja kiinnipitotilanteen purkaminen tiettyä tilannehaastattelumenetelmää käyttäen. Myös Part-menetelmä (Professional Assault Response Training) tarjoaa työvälineitä uhkaavasti tai väkivaltaisesti käyttäytyvien lasten kohtaamiseen (Sallinen 2005, 156–157). Suomessa sijaishuollon työntekijöitä on koulutettu ainakin TCI- ja Part -menetelmien käyttöön. Näiden erilaisten täsmämenetelmien käyttö ja markkinointi ovat herättäneet myös kriittistä keskustelua kansainvälisesti. (Esim. Steckley 2010, 120.)

Kiinnipidon hoidollisuutta ja ennen kaikkea sen terapeuttisuutta on kyseenalaistettu viimeaikaisessa kansainvälisessä keskustelussa. (Esim. Mercer 2013.) Kritiikki on kohdistunut pääasiassa pätevän empiirisen evidenssin ja systemaattisen tutkimustiedon puutteeseen sen todellisesta vaikuttavuudesta. (Day 2002, 267; Steckley 2010, 121.) Toisena keskeisenä kritiikin kohteena on ollut se, että alkuperäisistä malleista on ajauduttu aika kauas. Vaarana on, että niiden liiallinen soveltaminen synnyttää varjokäytäntöjä, jotka kääntyvätkin alkuperäistä tarkoitusta vastaan. (Ks. esim. Pindown -tapaus Englannissa; Levy & Kahan, 1991). Samalla aiheesta käytävä keskustelu osoittaa ja tekee näkyväksi sen, että fyysisen kiinnipitämisen määrittely ei ole yksiselitteistä. Tärkeää onkin tunnistaa ainakin se, että kiinnipidon määrittelyssä hoidolliseksi (kuten lastensuojelussa tehdään) tai terapeuttiseksi (holding therapy) toimenpiteeksi voi olla ero-

ja. Niin ikään eroja voi olla siinä, millaisiksi sovelluksiksi ne kääntyvät käytännön elämässä.

Kiinnipitoa lastensuojelussa koskeva kotimainen ja kansainvälinen empiirinen tutkimustieto on ohutta. Suomessa on kovin vähän lastensuojelun sijaishuollossa käytettävien rajoitustoimenpiteiden yleisyydestä kertovia lähteitä. Tämä koskee myös kiinnipitoja. Hanna Tarkkisen ja Hannele Forsbergin (2013) uudehkossa artikkelissa aineistona on käytetty Pohjois-Suomen aluehallintoviraston toimialueella sijaitsevien yksityisten lastensuojelulaitosten vuonna 2010 tekemiä rajoitustoimenpidepäätöksiä (yhteensä 603 kappaletta 56 lastensuojelulaitoksesta). Niistä kiinnipitoja on määrällisesti toiseksi eniten, yhteensä 119 (emt. 663). Etelä-Suomen Aluehallintovirasto on kerännyt vastaavia tietoja alueensa kunnallisista lastensuojeluyksiköistä (yhteensä 47 laitosta). Yhden vuoden ajanjaksoa koskeneessa tarkastelussa lastensuojelulain mukaista kiinnipitämistä (68 §) oli toteutettu 450 kertaa ja ne olivat kohdistuneet 106 lapseen. (Etelä-Suomen Aluehallintovirasto 2013.) Näiden havaintojen pohjalta voi todeta, että lapsen kiinnipittäminen on sijaishuollossa ainakin jossain määrin käytetty rajoitustoimenpidemuoto eri puolilla Suomea. Yleistyksiä sen paljoudesta tai vähyydestä on kuitenkin mahdotonta tehdä hajautuneiden tietojen varassa.

Tarkkinen ja Forsberg (2013, 663) tarkastelevat kiinnipitämistä nimenomaan asiakirjojen kautta. He ovat havainneet, että kiinnipitojen todellinen määrä on enemmän kuin niistä tehdyt nimenomaiset kirjaukset kertovat. Kirjoittajat tulkitsevat tämän johtuvan rajoitustoimenpiteiden kirjauskäytännöistä. Epätarkkuutta määrälliseen analyysiin heidän mukaansa tuo se, että kaikista rajoitustoimenpiteistä – kuten kiinnipidosta – ei vaadita lain mukaan nimenomaista päätöstä.

Edellä mainittujen määrällisten tarkastelujen lisäksi kahdessa viimeaikaisessa suomalaistutkimuksessa on selvitetty intensiivihoidossa olleiden lasten ja nuorten kokemuksia haastattelumenetelmin (Ekholm 2013; Valkonen & Pasanen 2012). Niissä haastatellut lapset ja nuoret olivat tuoneet esille kiinnipitoon liittyviä voimakkaita ja ikäviä tunteita liittyen fyysiseen kokemukseen rajaamisesta, voimattomuuden tunnetta (Valkonen & Pasanen 2012, 306) ja kipukokemuksia (Ekholm 2013, 20). Toisaalta molemmissa tuotiin esille myös ymmärrystä kiinnipidon välttämättömyydestä tietyissä tilanteissa. Valkosen & Pasanen (2012, 306–307) haastattelemat lapset olivat myös kokeneet, että heidän psyykinen kipunsa oli tullut tunnistetuksi ja vastaanotetuksi. Tällöin kiinnipito oli tulkittu turvallisuuden ja oppimisen sekä korjaavan kokemuksen tuottavaksi toimeksi. Näiden tutkimusten tulokset kiteyttävät hyvin myös kiinnipitoihin liittyvät erilaiset tunnekokemukset.

Kiinnipidon monitasoisuutta ovat tehneet näkyväksi myös Laura Steckley ja Andrew Kendrick (2005, 2008) tutkimuksessa, jossa he haastattelivat 37 nuor-

ta (iältään 10–17 -vuotiaita) ja 41 työntekijää skotlantilaisissa lastensuojelulaitoksissa. Heidän tulkintansa mukaan lapsen fyysinen rajoittaminen ei ole irrallinen muun hoito- ja kasvatustyön toteutuksesta, fyysisestä ympäristöstä ja lapsen käyttäytymisen ymmärtämisestä. Kiinnipitotilanteet ovat kuormittavia niin fyysisesti kuin emotionaalisesti, jolloin tilanteiden purkaminen on erittäin tärkeää. Eri toimijat liittyvät siihen myös erilaisia kokemuksia turvallisuuden tunteesta pelkoon ja loukatuksi tulemiseen. (Ks. myös Steckley 2010, 2012.)

Samankaltaisia havaintoja on tehty myös muissa tutkimuksissa. Työntekijöiden näkemyksiä tavoittamaan pyrkineissä tutkimuksissa on havaittu, että työntekijät voivat kokea kiinnipitämisen arveluttavaksi. Siihen voi liittyä pelkoa lapsen vahingoittamisesta ja mahdollisesta väkivaltakokemuksen tuottamisesta (myös Bell 1997, 44; Hoikkala 2007, 38) sekä huolta ja syyllisyyttä (Laakso 2009, 245–247). Anneli Aurela (1995, 27) on nostanut keskusteluun myös tilanteet, jotka ovat johtaneet niin sanottuihin turhiin kiinnipitoihin hoitajien provosoitua lapsia omalla toiminnallaan. Kiinnipitäminen voi myös muodostua yksikön kulttuuriksi ja tavanomaiseksi toimintatavaksi (Bell 1997, 44). Aiemmassa selvityksessäni olen analysoinut lastensuojelulaitosten työntekijöiden tekemiä uhka- ja vaaratilanneilmoituksia, joista nostin kiinnipidon yhdeksi muuttujaksi. Lähes puoleen raportoiduista tilanteista oli liittynyt lapsen fyysinen kiinnipito. Kiinnipidoissa mukana olleille osapuolille oli saattanut aiheutua emotionaalisen kuorman lisäksi fyysisiä jälkiä, kuten ruhjeita ja mustelmia. (Hoikkala 2007.)

Tässä tutkimuksessa ymmärrän kiinnipidon työntekijän/työntekijöiden ja lasten välisessä fyysisessä kohtaamisessa ja kontaktissa tapahtuvaksi rajaamiseksi, jossa lapsen toiminta- ja liikkumismahdollisuudet estetään. Kyse on toiminnasta, jossa lapsesta pidetään konkreettisesti kiinni yhden tai useamman aikuisen toimesta ja johon liittyy vahva kehollinen/ruumiillinen ulottuvuus. Siinä tullaan konkreettisesti toisen iholle, jolloin kontrolli kohdistuu sekä mieleen että kehoon (Pösö 2004a, 101–111; Pekkarinen 2010, 159–161, myös James ym. 1998, 146–168; Steckley & Kendrick 2008, 152). Kiinnipidolla on myös ajallinen ulottuvuus. Vaikka kiinnipito kohdistuu yksittäiseen lapseen, ei lastenkodin yhteisöllistä ominaispiirrettä voi sulkea pois sen tarkastelusta. Lastenkodissa asiat ovat usein niin yksilöllisesti kuin yhteisöllisesti jaettu ja koettu, koska ne toteutuvat suhteessa hoito- ja kasvatushenkilökuntaan ja yhteisön muihin lapsiin. (Myös Laakso 2009; Törrönen 2006.) Siksi sitoudun näkemykseen, jossa kiinnipitokäytännön tarkastelu ei rajaudu pelkästään yksilöä ja hänen käyttäytymistään psykologisoivan tai medikalisoivan tietämyksen varaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etten tunnista niiden keskeisyyttä nykyisissä lastensuojelu- ja si-jaishuoltokeskusteluissa ja käytännöissä.

3. Tutkimustehtävä ja metodologiset sitoumukset

Lastenkoti muodostaa keskeisen paikan ja lastensuojelu institutionaalisen kontekstin tässä tutkimuksessa tarkasteltavalle toiminnalle eli lasten kiinnipitämiselle sekä lasten ja aikuisten kohtaamiselle. Kiinnipito toimenpiteenä kohdistuu yksittäiseen lapseen ja toteutuu lapsen ja työntekijän/työntekijöiden välisessä kohtaamisessa, mutta samalla se koskettaa koko yhteisöä ja sen muita toimijoita. Kiinnipidon tarkastelu yhteisöllisenä, yhteisesti jaettuna ja koettuna ilmiönä, on jäänyt vähemmälle huomiolle. Niin ikään lasten tapoja jäsentää lastenkodin arjessa toteutuvia kiinnipitoja ja tehdä siitä ymmärrettävää lasten näkökulmasta on tarkasteltu toistaiseksi vähän tutkimuksen keinoin. (Vrt. Honkatukia ym. 2003, 2004.)

Tämän tutkimuksen tehtävänä ja tavoitteena on syventää ymmärrystä kiinnipidosta lastenkodissa sekä jäsentää sen rakentumista ja siihen liittyviä ulottuvuuksia. Kysyn tutkimuksessa, 1) *mitä lastenkodissa tapahtuva kiinnipito on*, ja 2) *millaisia kiinnipitotilanteet ovat lastenkodin arjessa*.

Olen sitoutunut näkemykseen, jonka mukaan toimijat, toiminta ja tieto ovat paikantuneita; tässä tutkimuksessa lastenkotiin ja institutionaalisen lastensuojelun kenttään. Tutkimuksen toimijat – lapset ja työntekijät – ovat aktuaalisia, kehollisia/ruumiillisia ja ainutkertaisia psykobiografialtaan. (Layder 1993, 71–106; Smith 1999, 96–130; Smith 2005, 49–71.) He ovat itsellisiä subjekteja, lapsia ja aikuisia, joiden toiminta sijoittuu lastenkodin materiaaliin olosuhteisiin. Lastenkoti luo toimijoille tiettyjä reunaehtoja, jolloin lastenkodin toiminta on ainakin osittain ehdollistunutta. Esimerkiksi aikuisten kuuluu olla lastenkodissa ensisijaisesti työntekijän roolissa toteuttamassa lastenkodin perustehtävää. Olen pitänyt mielessä myös sen, että lastenkodin toimijoilla voi olla tästä huolimatta mahdollisuuksia toisin toimimiseen. Näiden lähtökohtien pohjalta olen tehnyt metodiset ja aineistoihin liittyvät valinnat.

3.1. Metodiset valinnat ja aineistot

Ensimmäisen osa-aineiston muodostavat lastenkotien työntekijöiden kiinnipitotilanteista laatimat kirjalliset selvitykset eli ratkaisumuotoiset asiakirjat (ratkaisuaiaineisto) ja toisen haastatteluaineisto, johon kuuluvat lastenkodissa asuvien lasten ryhmähaastattelut ja yksi asiantuntijahaastattelu. Osa-aineistot ovat erilaisia luonteeltaan ja niissä painottuvat eri toimijoiden näkökulmat. Ratkaisuai-

neistossa korostuu työntekijöiden näkökulma ja kiinnipitotilanteita koskevat viralliset selonteot. Toisen osa-aineiston tehtävänä on tuoda muiden toimijoiden – lasten ja asiantuntijan – näkökulmaa esille. (Alasuutari 2005, 145; Kvale 1996, 1; Steckley & Kendrick 2008b, 6–8.) Kiinnipito koskettaa ennen kaikkea lastenkodeissa asuvia lapsia, jolloin äänen antaminen heille on erittäin tärkeää. (Erityisesti Kendrick ym. 2008.)

Noora Ellonen ja Tarja Pösö (2010, 192) kiteyttävät lasten ja nuorten tutkimisen keskeiset eettiset jännitteet kahdeksi ääripäänäkökulmaksi. Suojelunäkökulman mukaan lapsia ja nuoria tulee suojella tutkimukselta sen mahdollisten lapsia vahingoittavien haittojen ehkäisemiseksi ja osallisuusnäkökulman mukaan lasten ja nuorten osallistumista tutkimukseen tulee tukea mahdollisimman laajamittaisesti ja monipuolisesti. (Emt. 195.) Potentiaalisesti nuorta vastaajaa ahdistavaan tai sensitiivistä aihepiiriä käsittelevään tutkimukseen osallistuminen voi tuottaa lapselle negatiivisia kokemuksia, mutta yhtä hyvin kokemukset voivat olla myös positiivisia ja voimaannuttavia (Vehkalahti ym. 2010, 20; Honkatukia ym. 2003, 323). Tässä tutkimuksessa nämä jännitteiset kysymykset ovat vaikuttaneet esimerkiksi haastattelutekniikan valintaan. Tutkimuksessa on päädytty vinjettien – esimerkinomaisten ja eskaloituvien kuvitteellisten tilannekuvausten – käyttöön. Vinjettimenetelmän on todettu estävän esimerkiksi osallistujien tunnistettavuutta ja siksi niiden käyttö on tässä yhteydessä tutkimuseettisesti tärkeä ratkaisu: valintana ovat yleiset näkökulmat sensitiiviseen aiheeseen eivätkä erityiset tilanteet.

Virginia Morrow (2008) nostaa esille lapsiin kohdistuvan tutkimuksen yleisempää merkitystä esimerkiksi poliittiselle päätöksenteolle ja käytäntöjen kehittämiseksi. Tutkimuksessani sen voi ymmärtää sijaishuollossa asuvien lasten asemaan ja kohteluun liittyvänä laajempana asiana. Yksi tutkimuksen tavoite tähtää ammatillisten työkäytäntöjen kehittämiseen perustiedon tuottamisen kautta. Näkemykseni mukaan lastenkotiin sijoitettujen lasten osallistumista tutkimukseen tukemalla voidaan mahdollistaa sellaisen tietämyksen vahvistamista, joka palvelee lasten parempaa kohtelua sijaishuollossa.

Ratkaisuaineisto

Tässä käytetty asiakirja-aineisto koostuu lasten kiinnipitoratkaisuista²⁾. Ratkaisuaineiston sain kopioituna ja valmiiksi anonymisoituna Pelastakaa Lapset ry:n keskustoimistolta. Niistä oli poistettu lasten ja työntekijöiden tiedot siten, että selostusosuudessa mainitut etunimet oli jätetty näkyviin toimeksiantajan yleisen käytännön mukaan. Lapsen syntymävuositieto käy ilmi ratkaisuissa, mutta ei tarkkaa syntymäaikaa. Kiinnipidetyt lapsen sukupuoli tieto selvisi lähes kaikkien ratkaisujen selostusosuudesta, mutta kiinnipitäneiden työntekijöiden tiedot eivät. Myöskään kaikkien kiinnipitotilanteessa mukana olleiden työntekijöiden asema ei käynyt lomakkeista ilmi. Aineisto oli lajiteltu A4-mappiin lastenkodeittain. Annoin ratkaisuille juoksevan numeroinnin. Ratkaisuaineisto koskee ajan-kohtaa 1.7.11–31.12.12 ja ratkaisujen kokonaislukumäärä on 260.

Luonteeltaan ratkaisu on lastensuojelun dokumentti, lomakemuotoon laadittu asiakirja, jonka institutionaalisenä tehtävänä on toimia virallisena selontekona lastensuojelulain 68 §:n mukaisesta kiinnipitämisestä. Aineisto on siten olemassa oleva ja muuta kuin tutkimustarkoitusta varten laadittu. Ratkaisu ei ole juridisesti hallinnollinen päätös eikä siitä ole valitusoikeutta. Lastensuojelulain mukaan kiinnipitämistilanteesta tulee kuitenkin antaa selvitys joko laitoksen johtajalle (jos toteuttaja on ollut hoito- ja kasvatushenkilöstöön kuuluva) tai suoraan lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle (jos toteuttajana on ollut johtaja). Näin ollen ratkaisulla on myös tiedon siirtoon liittyvä tehtävä; sillä informoidaan sijoitetun lapsen ympärillä olevia toimijoita, kuten huoltajaa ja lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää. Kiinnipidon toteuttamisen seurannasta vastuuta kantavat lastenkodin lisäksi sekä lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä että sijaishuoltopaikkojen toimintaa valvovat muut viranomaiset.

---

2) Pelastakaa Lapset ry:llä on käytössä kiinnipitämisen kirjaamista varten ratkaisulomake (ks. liite 1). Sama lomake on tarkoitettu täytettäväksi niistä rajoitustoimenpiteistä, joihin ei ole muutoksenhakuoikeutta. Nämä ovat henkilönlkatsastus ja -tarkastus (LsL 66 §), omaisuuden ja lähetyksen tarkastaminen (LsL 67 §) ja kiinnipitäminen (LsL 68 §). Ratkaisulomakkeelle kirjataan toteutetun rajoitustoimenpiteen lisäksi 1) lastenkotiyksikkö (joissakin lomakkeissa oli myös päivämäärä tässä yhteydessä), 2) toimenpiteestä päättäneen, toimenpiteen suorittaneen/suorittaneiden ja läsnä olleiden henkilöiden nimet sekä heidän asemansa, 3) lapsen nimi ja syntymäaika, 4) toimenpiteen sisältö kesto ja laajuus, 5) perustelut toimenpiteelle, 6) kiinnipitotilanteen yhteydessä selostus tapahtumasta, 7) lapsen omat toivomukset ja mielipide (LsL 20 §) sekä 8) vaikutus hoito- ja kasvatussuunnitelmaan ja/tai asiakassuunnitelmaan. Lisäksi mainitaan kirjauksen aika ja paikka. Ratkaisun allekirjoittavat päätöksentekijä ja yksikön johtaja. Se toimitetaan lapselle, huoltajalle/muulle lailliselle edustajalle, lastenkotitoiminnan päällikölle ja sosiaalityöntekijälle. Lastenkotitoiminnan päällikkö toimittaa ratkaisun myös järjestön juristille, jonka tehtävänä on arvioida kiinnipitoratkaisua lainsäädännön ja lapsen oikeuksien toteutumisen näkökulmasta. Tarvittaessa he pyytävät lisäselvityksiä kiinnipitoja toteuttaneilta työntekijöiltä ja lastenkotien johtajilta. Lapsen mielipide ja omat toivomukset tulee selvittää kiinnipidon yhteydessä. Pelastakaa Lapset ry:n ohjeistuksen mukaan ne tulisi kirjata näkyviin selkeästi siten, että lapsen konkreettinen sanominen esitetään lainausmerkeissä. Niin ikään, jos lapsi ei halua lausua mielipidettään, se tulee kirjata. (Julkaisematon koulutusmateriaali.)

Ratkaisu on työntekijän kirjallinen esitys tapahtumista ja se perustuu työntekijän tulkintaan. Ratkaisujen selostus tapahtuneesta -kohta sisältää tilannekuvauksen kiinnipitämisestä sen käynnistymisvaiheesta fyysisen toimenpiteen suorittamiseen jatkuen mahdollisesti vielä tilanteen purkuun ja läpikäyntiin lapsen kanssa. Lapsen ääni tulee mahdollisesti näkyviin viittauksina lapsen puheeseen, suorina sitaatteina tai lapsen mielipiteen kirjaamisena. Ratkaisun laadintaa normittavat ja ohjaavat eri asiat, kuten lainsäädäntö sekä lastensuojelun asiakirjojen yleiset kirjoittamisen konventiot ja esimerkiksi lastenkotien ylläpitäjayhteisöjen omat ohjeistukset. Nämä sääntelevät käytännössä sitä, mitä asiakirjoihin on mahdollista kirjoittaa. (Skehill ym. 2012.) Ratkaisuja kirjoittavat eri työntekijät ja niitä kirjoitetaan eri tilanteissa, jolloin kirjaamisen tavat vaihtelevat. (Ks. lastensuojelun dokumentoinnista esim. Kääriäinen 2003.)

Ratkaisu tekee lapsen ja lastenkodin elämästä näkyväksi vain pienen hetken; se on kuin episodimainen poikkileikkaus tietystä erityisestä ja dokumentointia edellyttävästä arjen hetkestä. Kuvatuksi tullutta episodiat edeltää ja seuraa paljon asiakirjan ulkopuolelle jääviä asioita. Tämä rajaa väistämättä niistä tehtävien tulkintojen mahdollisuuksia. Ratkaisujen pohjalta voi tehdä vain välillisiä päätelmiä siitä, millaisia tilanteet ovat kokonaisuutena olleet ja mihin ne ovat kaiken kaikkiaan kytkeytyneet. Kirjalliset ratkaisut tuovat yhden näkökulman lastenkotien toimintaan, mutta niiden luonteen vuoksi ne eivät välttämättä kerro kaikkea esimerkiksi yksittäistä tilannetta määrittäneistä reunaehdoista.

Asiakirjoja tutkittaessa niiden lukemisen tavat ovat yhtäläillä tärkeitä. Ratkaisuun kirjattuja asioita voi lukea ja tulkita hyvin monella eri tavalla. Olen lukenut niitä ensinnäkin määrällinen tarkastelu mielessä. Koska kiinnipitämisen kirjaamiselta lastensuojelulain mukaisena rajoitustoimenpiteenä edellytetään tiettyjä asioita, on ratkaisuista ollut mahdollista lukea esimerkiksi määriin, kiinnipitämiseen johtaneisiin syytekijöihin ja kiinnipitämisen kohteena olleen lapsen ikään liittyviä tietoja. Olen tehnyt siis laskentaa, jonka avulla on ollut mahdollista paljastaa joitakin kiinnipitotilanteiden piirteitä.

Määrällisen tarkastelun lisäksi olen lukenut ratkaisuja niissä ilmenevien erojen kautta. Olen pyrkinyt jäljittämään ennen kaikkea kiinnipitotilannetta koskevaa selvitys tapahtuneesta -kohtien kirjauksista erilaisia tyypittelyjä. Tämän kaltaisen luenta oli tärkeää jo ratkaisuaineiston alustavan tarkastelun yhteydessä, koska tietoa käytettiin haastatteluaineiston hankintaan liittyneiden vinjettien konstruoinnissa. Luennassa olen kiinnittänyt erityistä huomiota tekijöihin, joiden kautta määrittelin aiemmin kiinnipittoa eli toiminta- ja liikkumismahdollisuuksien rajaamiseen, fyysisyyteen, kehollisuuteen, tilallisuuteen ja ajallisuuteen. Näiden rinnalla olen herkistynyt kohdille, joissa kuvataan eri toimijoiden

tunnetiloja ja yleistä mielialaa. En ole analysoinut yksittäisen lapsen tai työntekijän toimintaa siten, että pyrkisin tulkitsemaan lapsen käyttäytymistä esimerkiksi varhaiseen vuorovaikutukseen tai tiettyihin häiriöpainoteisiin käsityksiin liittyen tai tulkitsemaan työntekijän toimintatavan asianmukaisuutta kategorisesti. Erilaiset kirjaamistavat ovat johtaneet kysymään, millaisia tulkintoja niiden pohjalta voi tehdä ja missä määrin tehdyt tulkinnat ovat oikeudenmukaisia eri toimijoita kohtaan.

Lukemisen ja tulkinnan kannalta tärkeä valinta on ollut myös se, että käsitykseni mukaan ratkaisu asiakirjana ei välttämättä kerro itse tapahtuneesta tilanteesta aivan kaikkea. Perustelen tätä edellä esitettyjen näkökulmien valossa. Tutkijana minun on välttämätöntä muistaa se, että ratkaisut kertovat yhtälailla lastenkodin dokumentointikäytännöistä kuin itse tilanteista. Kirjausten laajuuden ja syvyyden vaihtelun tulkitseminen arvottavasta näkökulmasta ei tunnu kuitenkaan oikeudenmukaiselta. Esimerkiksi lyhyt ja tiivistetty kuvaus ei kerro lopulta paljoakaan siitä, onko itse työ lapsen kanssa hyvin tai huonosti tehtyä. Jos ratkaisussa ei ole mainittu erikseen esimerkiksi lapsen kanssa keskustelua, sen pohjalta ei voi tehdä varmaa tulkintaa siitä, ettei lapsen kanssa olisi lainkaan puhuttu. Toki sen voi todeta, että asia ei ole tullut kirjatuksi asiakirjaan ja siksi voi olla, että lapsen kanssa ei ole keskusteltu. Näistä rajoista huolimatta ajattelen, että ratkaisut muodostavat arvokkaan ikkunan kiinnipidon teemaan.

Haastatteluaineisto

Toisen osa-aineiston muodostaa haastatteluaineisto, johon kuuluvat lastenkotiin sijoitettujen lasten ryhmähaastattelut ja yksi asiantuntijahaastattelu. Lasten haastattelut rakennettiin luonteeltaan puolistrukturoiduiksi ja kolmen vinjetin ympärille. Lisäksi haastatteluissa käytettiin Pesäpuu ry:n kortteja, joiden tarkoituksena oli konkretisoida abstrakteja asioita ja muistuttaa lapsia kunkin vinjetin keskeisistä piirteistä. Kuvat ilmensivät niin tunnetiloja kuin konkreettisia asioita esimerkiksi keittiötilan muodossa. Haastattelut perustuivat siten kuvitteellisiin tilanteisiin ja lasten kuvitteluun eikä lasten omakohtaisten kokemusten käsitteilyyn. Haastatteluissa haluttiin jättää paljon tilaa lasten puheelle ja mahdolliselle keskustelulle.

Ryhmähaastattelumetodin valintaan vaikutti sen sopivuus etsityn tiedon tavoittamiseksi. Sen on todettu lapsia koskevassa tutkimuksessa olevan toimiva muun muassa vallan jakautumisen näkökulmasta, koska se jakautuu eritavoin haastattelijan ja haastateltavan välille kuin yksilöhaastattelussa. (Honkatukia ym. 2003, 326.) Niin ikään sen on todettu mahdollistavan vertaisryhmän näkö-

kulman ja sille tyypillisen puhettavan esille tuomisen, jolloin sillä voidaan tavoittaa pienoiskulttuurin ominaispiirteitä. Samalla se voi antaa tilaa erilaisten näkemysten esiin tuomiselle ja niiden perustelemiselle. (Eder & Fingerson 2001.)

Maarit Alasuutari (2005, 152) toteaa, että haastattelutilanne on lapselle kulttuurisesti tuttu eri yhteyksistä. Lastensuojelun piirissä olevat lapset ovat usein kohdanneet joukon erilaisia työntekijöitä omahoitajasta psykologiin, joiden kanssa he ovat olleet haastattelun kaltaisessa tilanteessa. Niin ikään vertaisryhmätoiminta ja erilaiset ryhmäkokoontumiset ovat lastenkodeille ominaisia toiminnan muotoja. Monissa sijaishuoltoyksiköissä pidetään säännöllisiä viikkopalavereja, joissa lapset tottuvat käsittelemään asioita kollektiivisesti.

Toisaalta ryhmässä, jonka jäsenet ovat jatkuvasti tekemisissä keskenään, voi olla toimijoiden välisiä hiertymiä ja valtarakenteita. Lastenkodissa lapset elävät yhteisössä myös haastattelun jälkeenkin. Ryhmähaastatteluissa vertaisryhmän valtasuhteet voivat vaikuttaa osallistumishalukkuuteen ja mahdollisesti myös vastauksiin (Eder & Fingerson 2001, 193). Esimerkiksi Tarja Pösön, Päivi Honkatukian ja Leo Nyqvistin (2008) koulukodeissa tekemissä haastatteluissa ryhmämuodostus nousi ryhmädynamiikan kannalta tärkeäksi ja haastatteluiden onnistumiseen yhteydessä olleeksi tekijäksi.

Viimeaikaisessa metodikirjallisuudessa on peräänkuulutettu lasten osallisuutta mahdollistavien tekniikoiden käyttöä ja hyödyntämistä tutkimuksissa, joissa on lapsia mukana. Niiden vahvuutena on se, että osallistujille avautuu mahdollisuus näkemystensä esittämiseen tavalla, jossa heidän on mahdollista säilyttää yksityisyytensä suhteessa omakohtaiseen elämäkokemukseen. (Kendrick ym. 2008, 82.) Toisaalta esimerkiksi Harriet Strandell (2010, 108) on haastanut tämän näkökulman kyseenalaistamalla erityisten ”lapsiystävällisten” tutkimustekniikoiden tarpeen aikana, jolloin lapsen toimijuutta ja kompetenssia korostetaan.

Näemme haastattelutekniikan tarkan puntaroimisen tärkeäksi lastenkotiin paikantuvassa tutkimuksessa, jossa tutkimusaihe on sensitiivinen. Tässä tutkimuksessa on käytetty vinjettejä ja tilanteita konkretisoimaan tarkoitettuja kuvakortteja. Vinjetillä tarkoitetaan konstruoitua tilannetta, joka on vaiheistettu pienempiin osiin/eskaloituviin vaiheisiin. Ne ovat konkreettisia esimerkkejä vaikkapa tilanteista tai toimintaketjuista, joita osallistajat kommentoivat. (Ks. myös Kvale 1996, 33.) Vinjetti ei vaadi yksilön henkilökohtaisen elämäntarinan kertomista, jolloin haastateltava voi säilyttää yksityisyytensä. Vaikka osallistujia pyydetään kommentoimaan asioita vinjettihahmojen näkökulmista ja asemista käsin (Hughes & Huby 2002), menetelmä mahdollistaa niihin omien kokemusten kytkemisen. Vinjettien vahvuus onkin se, että haastateltava voi edellä mainitusta asiasta itse päättää.

Aiemmissa lapsia ja nuoria koskevissa tutkimuksissa vinjettejä on käytetty esimerkiksi kulttuuristen normien paljastamiseen (Barter & Renold 2000, 310). Sitä on hyödynnetty erityisesti sensitiivisten aiheiden tutkimisessa, koska sen ajatellaan tarjoavan enemmän kontrollia haastateltaville. (Barter & Renold 2000, 313; Steckley & Kendrick 2008, 555.) Koska se mahdollistaa keskustelun aiheista, joista osallistujalla joko on tai ei ole omakohtaista kokemusta – tai josta osallistuja joko voi tuoda esille omia näkemyksiään tai ei, vinjettien käyttöä pidetään vähemmän uhkaavana tapana lähestyä ihmisten näkemyksiä sensitiivisistä asioista (Hughes & Huby 2002, 384). Siten vinjettien avulla voidaan välttää tutkittaville mahdollisesti aiheutuva haittaa.

Vinjettejä on hyödynnetty esimerkiksi lastensuojelulaitosten fyysisiä rajoitteita koskevassa tutkimuksessa Skotlannissa (Kendrick ym. 2008, 83; Steckley & Kendrick 2005). Christine Barter ja Emma Renold (2000, 307) ovat käyttäneet vinjettejä tutkiessaan väkivaltaa lasten ja nuorten välisissä suhteissa lastensuojelulaitoksissa. Heidän näkemyksen mukaan vinjettien avulla on mahdollista saavuttaa paikallisesti muotoutuneita merkityksiä ja käsityksiä toiminnoista (emt. 308).

Tässä tutkimuksessa haastatteluihin kutsuttiin kaikki lastenkodeissa asuneet lapset. Osallistuminen edellytti myönteistä tutkimuslupaa lapsen sijoittajakunnasta sekä kirjallista lupaa hänen huoltajalta/huoltajiltaan ja kirjallista suostumusta lapselta itseltään. Sijoittajakunnat edellyttivät toisistaan poikkeavia lupaa ja suostumusmenettelyjä huoltajien ja lasten suhteen. Lopulta päätimme toimia yhteneväisellä tavalla siten, että kaikilta huoltajilta ja haastatteluihin osallistuneilta lapsilta pyydettiin lupa ja suostumus kirjallisesti. Pidimme tätä ratkaisua tasavertaisimpana toimintatapana. Käytännössä toimittiin niin, että lastenkotien johtajat pyysivät luvat lasten huoltajilta ja lasten suostumukset kerättiin haastatteluiden alussa. Ne liitettiin osaksi lapsen asiakirjoja, joten tutkijat eivät keränneet niistä kumpikaan. Tällä menettelyllä haluttiin kunnioittaa sekä huoltajien että lasten yksityisyyttä tutkijoihin nähden ja välttyä tunnistetietojen keräämiseltä. Emme ole keränneet missään vaiheessa haastatteluihin osallistuneiden lasten oikeita nimitietoja ja haastatteluissa esiintyneet nimet ja muut tunnistetiedot on poistettu litteroinnin yhteydessä.

Tämän kaltaisessa tutkimuksessa haastateltavien informointiin, luottamuksellisuuteen ja mahdollisten epäkohtien esille tulemiseen on hyvä kiinnittää huomiota. (Esim. Kendrick ym. 2008; Steckley & Kendrick 2008a.) Sijoittajakuntien myönteisten tutkimuslupapäätösten jälkeen kävin päätutkijana esittelemässä tutkimusta lastenkodeissa lasten viikkopalaverien yhteydessä. Jaoin samalla haastatteluja koskevan informaatiokirjeen lapsille ja työntekijöille. Näiden vierailujen ja haastattelujen toteutumisen välinen aika oli useita viikkoja, joten lap-

sille lähetettiin vielä toinen kirje ennen haastatteluja lastenkotien johtajien kautta. Tällä tavalla lasten oli mahdollista pohtia tutkimukseen osallistumista useaan kertaan ja samalla varmistettiin, että lapsilla oli riittävästi ja lapsille ymmärrettävällä tavalla suunnattua tietoa tutkimuksesta. Johtajat toimittivat huoltajille tiedotteen tutkimuksesta lupia pyytäessään.

Ryhmähaastattelujen aikatauluista sovittiin lastenkotien johtajien kautta. Haastattelut toteutettiin lastenkotien tiloissa, yleensä neuvotteluhuoneessa. Haastattelijoita oli aina kaksi. Taustamme vaihtelivat siten, että minulla oli pitkä käytännön työkokemus lastenkotityöskentelystä ja ryhmätilanteista niiden osana sekä ryhmähaastatteluista lastensuojelulaitosten työntekijöiden kanssa. Lasten ryhmähaastattelutilanteesta minulla ei ollut aiempaa kokemusta, toisin kuin Tarjalla. Hänellä oli kokemusta lasten yksilö- ja ryhmähaastatteluista koulukodeissa sensitiivisiä tutkimusaiheita, kuten väkivaltaa, koskien. Haastattelutilanteissa toimin päähaastattelijana. Tarjan tehtävänä oli täsmentää asioita ja huolehtia siitä, että kaikki tarvittava tuli käsiteltyksi. Hän huolehti myös korttien näyttämisestä ja siitä, että kaikilla lapsilla oli mahdollisuus osallistua keskusteluun. Näistä rooleista kerrottiin lapsille haastattelujen alussa. Nämä roolit elivät kuitenkin haastattelujen aikana jonkin verran. Haastattelijoilla oli myös joissakin tilanteissa selkeästi aktiivisen kysyjän asema, kun taas toisissa olimme enemmän kuuntelijan ja seuraajan roolissa.

Tarja oli täysin ulkopuolinen tutkimuksessa mukana olleille lastenkodeille ja lastenkotien lapsille. Minulle osa lastenkodeista oli entuudestaan tuttuja ja yhteen haastatteluun osallistui minulle tuttuja lapsia. Tuttuudesta puhuttiin haastattelun alussa, koska näimme sen tutkimuseettisesti tärkeäksi asiaksi. Kerroin, ettei tuttuudella ole erityistä merkitystä haastattelussa, haastattelussa esiin tulevien asioiden käsittelyssä, analysoinnissa ja raportoinnissa.

Haastatteluja toteutui neljä, joissa oli paikalla yhteensä 13 lasta. Heidän ikä vaihteli 8–17 vuoden välillä. Tyttöjä oli kuusi ja poikia seitsemän. Kussakin ryhmässä oli kahdesta viiteen lasta. Kaksi haastatteluista oli sekaryhmiä ja kaksi selälaisia, joissa oli paikalla pelkästään tyttöjä tai poikia. Haastattelut tallennettiin ja litteroitiin sisällön analyysin edellyttämällä tarkkuudella. Lasten haastatteluiden yhteenlaskettu pituus on 74 A4-liuskaa 12 fontilla ja ykkösrivinvälillä. Haastattelut kestivät noin 40 minuutista reiluun tuntiin.

Painotimme ennen haastatteluja ryhmän muodostamisen keskeisenä periaatteena lasten omaa mahdollisuutta vaikuttaa ryhmän kokoonpanoon. Tavoitteemme oli, että ryhmät olisivat lasten omiin päätöksiin perustuvia. (Pösö ym. 2008, 86.) Haastattelyryhmistä oli käsityksemme mukaan keskusteltu ja sovittu lastenkodeissa ennen haastattelua. Myös yksilöhaastattelun vaihtoehto pidettiin avoi-

mena, mutta kukaan lapsi ei ilmaissut halukkuuttaan tulla haastatelluksi sillä tavalla. (Honkatukia ym. 2003, 332.) Lapsiryhmän dynamiikkaan viittaavia asioita tuli haastatteluissa esille eri tavoin. Se pysäytti meidät tutkijoina pohtimaan, mikä on ylipäänsä lapsen mahdollisuus irrottautua tutkimushaastattelussa siitä asemasta, missä hän yhteisössä muuten on. (Lapsen positioiden muotoutumisesta ks. Pekkarinen 2010; myös Kouvonen 2011.)

Haastatteluun osallistuminen oli vapaaehtoista. Lapsella oli mahdollisuus keskeyttää haastattelu ja perua osallistumisensa missä vaiheessa tahansa. Haastatteluiden aikana tapahtui yksi keskeyttäminen. Lastenkotien johtajilta saimme tietää, että kaikkia huoltajia ei yrityksistä huolimatta tavoitettu. Tällöin lapsen ei ollut mahdollista osallistua haastatteluun. Niin ikään oli lapsia, jotka eivät halunneet osallistua, vaikka huoltaja oli luvan antanutkin.

Luottamuksen saavuttaminen tutkimukseen tavalla tai toisella liittyvien toimijoiden keskuudessa ja heidän yksityisyytensä suojaaminen ovat tärkeitä tutkimuseettisiä asioita. (Myös Vehkalahti ym. 2010, 16.) Haastatteluissa korostettiin niiden luottamuksellisuutta siten, että haastattelijoina emme tule kertomaan mitään haastattelujen sisällöistä lastenkotien työntekijöille ja muille ulkopuolisille. Joissakin tilanteissa ohjaajien ulkopuolelle jättämistä kysyttiin vähän ihmettelevään sävyyn. Tunnistettavuuteen liittyen lapsilla oli mahdollisuus antaa itselle tutkimuksen raportointia varten haluamansa lempi- tai peitenimi. Lapset eivät kuitenkaan tätä yleensä tehneet, joten tämän raportin aineistositaateissa lapsiin viitataan lapsena.

Haastatteluissa käsitellyt asiat perustuivat kuvitteluun, joten emme kysyneet lapsilta heidän mahdollisista omakohtaisista kiinnipitokokemuksista emmekä muusta lastenkotitaustasta. Lapset kuitenkin toivat omia kokemuksiaan esiin joko vihjeinä tai suoraan kertoen. Niin ikään he kertoivat oman lastenkotinsa toimintatavoista tai viittasivat työntekijäkohtaisiin asioihin joissakin tilanteissa. Pieniä omakohtaisia episodeja lukuun ottamatta keskustelu pysyi vinjettitilanteissa. Tämän kaltaisessa tutkimuksessa mahdollisten epäkohtien paljastuminen ei ole myöskään poissuljettua. Olimme varautuneet mahdollisiin epäkohtatilanteisiin etukäteen ja käsittelemään niitä tarkoituksenmukaisella tavalla. Tällaisia tilanteita ei kuitenkaan tietoomme tullut.

Haastattelut etenivät siten, että haastatteluiden alussa kertosimme tutkimuksen tarkoituksen ja toimintaperiaatteet sekä keräsimme lasten kirjalliset suositukset. Kerroimme rooleistamme, vinjettien lukumäärästä ja niiden sijoittumisesta vuorokauden eri aikoihin. Pyysimme lapsia kuvittelemaan tilanteita vinjettihenkilöiden näkökulmasta. Vinjettien konstruoinnissa pidimme tärkeänä, että ne ovat tarpeeksi yleisiä ja lyhyitä. Ratkaisun myötä paljon jätettiin tarkaste-

lun ulkopuolelle. Vinjettien laadintaan vaikutti myös tieto mahdollisten osallistujien laajasta ikäjakaumasta.

Kaksi vinjeteistä oli melko lyhyitä kun taas yhdessä oli useampi vaihe. Useamman vaiheen tarinan ohjeistamiseen olisi pitänyt kiinnittää enemmän huomiota, koska lasten oli jokseenkin hankala seurata sitä. Tarinoiden edetessä Tarja näytti kuvakortteja asettaen ne pöydälle. Osalle lapsista käytetyt kortit olivat entuudestaan tuttuja. Ne toimivat myös hyvänä jäänmurtajana, koska kortit herättivät osallistujissa hilpeyttä. Vinjettien toimivuudesta kertoo jotakin se, että lapset antoivat pääasiassa positiivista palautetta niiden todentuntuisuudesta haastattelujen lopuksi.

Tutkimushaastattelut ovat ainutlaatuisia ja luovat oman sosiaalisen maailmansa (esim. Pösö ym. 2008, 76). Haastattelun toteuttaminen lastenkodissa tarkoittaa, että tietoa tuotetaan spesifissä kontekstissa (Pösö ym. 2008, 76–77). Tämän tutkimuksen haastattelut vaihtelivat paitsi kokoonpanoiltaan, myös keskittymisasteeltaan. Osa tilanteista oli rauhallisempia kuin toiset. Osassa esiintyi muita enemmän äärimmäisiä vaihtoehtoja ja työntekijöiden toiminnan karnevalisoimiksi tulkittavissa olevaa puhetta. Tämä oli tietenkin täysin suotavaa, koska haastattelut perustuivat kuvitteluun ja mielikuviin. Samaan aikaan menetelmällinen valinta kaventaa tulkintojen tekemisen mahdollisuuksia. Emme olleet kiinnostuneita lasten henkilökohtaisista kokemuksista vaan kiinnipitotilanteisiin liittyvistä yleisimmistä merkityksistä. Kuvitteluun perustuvalla aineistolla ei voi ottaa kantaa siihen, millaisia lasten omat kokemukset oikeasti ovat. Se ei myöskään mahdollista lastenkodissa toteutuvien kiinnipitotilanteiden tulkitsemista täysin samanlaisiksi, kuin haastatteluissa puhuttiin.

Ryhmähaastattelu ja kuvittelu menetelmänä mahdollistavat kuitenkin kollektiivisten tarinoiden muodostamisen ja kiinnipitotilanteisiin liittyvien kulttuuristen piirteiden ymmärtämisen vahvan ja heikon puheen perusteella. (Esim. Pösö ym. 2008, 77.) Tämä tuli esiin esimerkiksi kohdissa, joissa haastateltavat puhuivat erilaisista mahdollisuuksista ja etenemisvaihtoehdoista tilannekohtaisissa tapahtumissa. Oli vaihtoehtoja a, b ja c. Ryhmädynamiikalla saattoi olla myös merkitystä sille, mitä lapset kuvittelussa esiin toivat. Joissakin haastatteluissa keskustelu jakautui tasaisemmin kuin toisissa. Niin ikään toisten sanomisia kommentoitiin eri tavoin eri ryhmissä.

Tutkimusta varten haastateltiin myös yksi asiantuntija, Pelastakaa Lapset ry:n lastenkotitoiminnan päällikkö Anu Lehto. Haastattelun tavoitteena oli avata sekä organisatorishallinnollista että sisällöllistä näkökulmaa lastenkodeissa toteutuviin kiinnipitotilanteisiin. Haastattelussa tavoiteltiin siten tietoa, joka hyödytti muun aineiston kontekstointia. (Lehto 2014.)

Lasten haastattelut olen analysoinut sisältöjä tematisoiden ja juonteita eritellen. Temaattisen analysoinnin kehys on rakentunut tutkimuskysymysten ympärille. Olen etsinyt kuvauksia siitä, mitä se kiinnipito oikein on ja millaisia kiinnipitotilanteet ovat. Kokonaisuineista olen käsitteellistänyt suppeiden ja laajojen kiinnipitokuvausten kautta. Suppea määrittely koskee ennen kaikkea tilanteita, jotka liittyvät fyysisen kiinni pitämisen kuvailuun. Tämä on myös kiinnipitämisen juridiseen määrittelyyn läheisesti kytkeytyvä tapa kuvata kiinnipitotilanteita: lastensuojelulain mukaan kiinnipitämisellä tarkoitetaan nimenomaan lapsen fyysistä kiinni pitämistä. Tämän aineiston valossa tämä on kuitenkin varsin kaipa näkökulma moniulotteiseen rajoitustoimenpiteeseen. Laajan kiinnipidon kuvaukset ovat siksi sisältäneet elementtejä ajasta ennen ja jälkeen varsinaista fyysistä kiinnipitämistä sekä yhteisöllisiä elementtejä. Erottelu liittyy myös siihen, miten aineistossa näkyy yhtäältä lasten ja työntekijöiden kehojen kohtaaminen ja toisaalta puheen kohtaaminen.

Molemmista aineistoista on paljon kuvausta muusta kuin varsinaisesta fyysisestä kiinnipitämisestä ja kiinnipito-otteista. Laajan kiinnipidon kuvaus sisältää myös puheen, joka tämän aineiston perusteella näyttää olevan vähintään yhtä keskeisessä asemassa lasta rauhoitettaessa kuin itse fyysinen kiinni pitäminen. Siten laajan näkökulman avulla on mahdollista tavoittaa teemoja, jotka paljastavat kiinnipitämiseltä edellytettyjen hoidollisuuden ja huolenpidollisuuden piirteitä. Palaan tähän asiaan empiiristen lukujen lopussa.

3.2. Tutkimuksen reunaehdoista

Kuten tutkimustoiminnassa yleensä, tämäkin tutkimus saavuttaa vain rajallisen näkökulman tarkastelun kohteena olevaan ilmiöön. Tässä yhteydessä on mahdollista rakentaa käsitystä kiinnipidosta lähinnä kolmen ikkunan kautta: asiakirjoilla sekä lasten ja yhden asiantuntijan haastatteluilla. Haastatteluaineiston koko on siten pieni ja se rajoittaa omalta osaltaan tulkintojen tekemisen mahdollisuutta.

Tässä käytetyt aineistot ovat yksittäin rajallisia, kuten olen edellä kuvannut. Niiden rinnakkaiskäyttö kuitenkin mahdollistaa tulkinnallista syvyyttä ja se on tämän tutkimuksen vahvuus. Niiden luonne kytkeytyy myös päätelmien tekemisen mahdollisuuksiin. Molempien kautta on mahdollista tehdä lähinnä välillisiä päätelmiä kiinnipitotilanteista; toisessa työntekijän tulkintojen ja toisessa kuvitteellisiin tilanteisiin perustuvien näkemysten kautta.

Ratkaisuaineisto on tietyllä tavalla ”helpompi” aineisto tutkijalle kuin ryhmähaastattelut. Tarkoitin tällä sitä, että sen muodostamiseen ei ole voinut itse vaikuttaa ja se on ollut olemassa oleva valmis materiaali. Helpoudella en kui-

tenkaan tarkoita niiden sisällöllistä keveyttä haastatteluaineistoon verrattuna. Päinvastoin. Asiakirjoina ne sisältävät hyvin henkilökohtaisia, sensitiivisiä ja la-
tautuneita asioita ja kuvauksia. Asiakirjoja lukeva tutkija eläytyy väistämättä ku-
vattuihin tilanteisiin ja tunnetiloihin. (Ks. sosiaalityön asiakirjojen lukemisesta
myös Kitinoja 2005; Pekkarinen 2010.) Lastensuojelulaitoksessa työskennelleel-
le ne herättivät myös muistoja omakohtaisista kokemuksista. Herkistyin ja jossa-
kin määrin samaistuin työntekijöiden asemaan ja huomasin kysyväni usein, että
miten olisin itse toiminut vastaavassa tilanteessa tai miltä työntekijästä on mah-
tanut tuntua. Olisiko tilanteessa kenties ollut mahdollista toimia jotenkin toi-
sin ja jopa estää tilanteen eskaloituminen. Tämän kaltainen aineisto mahdollis-
ti myös muihin positioihin asettautumisen. Mahdollisuus lukea niitä etäisyyden
päästä on ollut ehdoton rikkaus lapsen aseman tarkastelussa.

Haastatteluaineistoon liittyy myös rajoituksia. Emme tiedä kaikilta osin, miten
lastenkodeissa motivoitiin lapsia osallistumaan haastatteluun emmekä tiedä, mi-
kä lapsia tosiasiallisesti motivoi osallistumaan. Lapset kysyivät usein ennen haas-
tattelua, tarjotaanko heille karamelleja. Myönteisen vastauksen kuultuaan lap-
set kertoivat tulevansa. Karamellitarjoilun tosiasiallista vaikutusta haastatteluun
ryhtymisessä on vaikea arvioida, mutta karamellit eivät olleet merkityksellisiä-
kään. Keskeisenä argumenttina tutkija käytti joka tapauksessa sitä, että lapsilla
oli mahdollisuus vaikuttaa omalta osaltaan lastenkotikäytäntöjen kehittämiseen.
Samaa argumentaatiota käyttivät myös ne lastenkotien työntekijät, joiden suos-
tuttelua kuulin.

Kuten aiemmin vihjasin, ryhmädynamiikan ja kuvittelun välisen suhteen tar-
kastelu ei ole ongelmaton. Se näyttäytyy samanaikaisesti sekä vahvuutena että
rajana. Emme voi myöskään tietää, miten lapsi on haastattelun kokenut. Pahim-
millaanhan tämän kaltaisen aiheen käsittely voi johtaa uudelleen traumatisoi-
miseen tai väkivaltaiseksi tulkittavaan kokemukseen. Koska työntekijät ovat ol-
leet tietoisia haastatteluiden toteuttamisesta ja niiden luonteesta, on mahdollista,
että lapsilla on ollut tilaisuus puhua haastattelun herättämistä kokemuksista tar-
vittaessa työntekijöiden kanssa.

3.3. Tutkimuksen lastenkodit

Tutkimus on toteutettu Pelastakaa Lapset ry:n ylläpitämissä lastenkodeissa. Jär-
jestön internet-sivuilla olevan kuvauksen mukaan ne ovat 7-paikkaisia kodin-
omaisia yksiköitä, joiden tarkoituksena on turvata mahdollisimman hyvät edel-
lytykset lasten kasville ja kehitykselle. Toiminnan orientaatioissa korostetaan
jokaisen lapsen kohtaamista ainutlaatuisena yksilönä, lapsen kuulemista, lapsen

tarpeiden ja kehitysmahdollisuuksien huomiointia sekä omahoitajuutta turvallisen kiintymyssuhteen turvaajana. Lastenkodit on suunnattu kouluikäisille lapsille, jotka tarvitsevat turvallista ja vankkaa yhteisöä sekä ammatillisesti toimivia aikuisia kasvunsa tueksi. Lapsilla voi olla taustallaan aikaisempia lastensuojelun sijoituksia tai lasten- tai nuorisopsykiatrian osastohoitojaksoja. Eri kunnat toimivat lasten sijoittajina. Viimeaikaisten sijoitusten pituus on vaihdellut alle vuodesta yli yhdeksään vuoteen.

Lastenkotien henkilökuntaa koostuu 9 jäsenestä mukaan lukien johtajan, vastaavan ohjaajan, ohjaajat ja kodinhoitajan. Lastenkotien toimintaa tuetaan säännöllisin työnohjauksin, työryhmäkokouksin ja järjestön konsultoivan lastenpsykiatrin tapaamisin. Lastenkotien toiminnasta ja sen sisällöllisestä kehittämisestä vastaa lastenkotitoiminnan päällikkö. Myös järjestön lakimiehen palvelut ovat lastenkotien käytettävissä.

Kaikissa lastenkodeissa toimii ryhmätyönohjaus. Lisäksi jokaista työntekijää kannustetaan yksilötyönohjaukseen, jonka keskiössä on omahoitajasuhteen tarkastelu. Tätä mahdollisuutta käytetään lastenkotitoiminnan päällikön mukaan vaihtelevasti, mutta enenevässä määrin. Työntekijöillä on myös käytettävissään debriefing -mahdollisuus osana työterveyshuollon palveluja. (Lehto 2014.)

Työntekijöiden kouluttautuminen ja osaamisen ylläpito nähdään järjestössä tärkeänä. Pelastakaa Lapset ry ja Defconsys Oy ovat luoneet järjestön lastenkotien kaikille työntekijöille suunnatun koulutuskokonaisuuden kiinnipitoteemasta. Se koostuu kaksipäiväisestä peruskoulutusosioista sekä vuosittain toteutettavista ja kaikille työntekijöille suunnatuista päivän pituisista kertauskoulutuksista. Peruskoulutusosio sisältää kiinnipidon tarkastelua juridiikkaan ja toimenpiteen hoidollisuuteen kytkeytyen (ensimmäinen päivä) sekä turvallisten kiinnipitotekniikoiden opettelua (toinen päivä). Kertauskoulutusten tavoitteena on ylläpitää työntekijöiden osaamista ja konkreettisia kiinnipitotaitoja, jotta kiinnipitotilanteet olisivat sekä hoidollisia että turvallisia eri toimijoille. Lastenkotitoiminnan päällikön mukaan työntekijät ovat kokeneet koulutukset tarpeellisina ja käyttökelpoisina. (Lehto 2014.)

Pelastakaa Lapset ry:n lastenkotitoiminta on saanut myös laaduntunnustus-palkinnon vuonna 2012, jota seuraa säännöllinen seuranta niin sanottujen ylläpitoauditointien muodossa. Kyseessä on laatuohjelmaan SHQS kuuluva tunnustus, jossa laatua mitataan nimenomaan ohjeistusten ja prosessien toimivuuden kautta. Osana laadun mittaustilaisuuksia tehdään pistokokeita, joissa tarkastetaan esimerkiksi kiinnipitoratkaisulomakkeen ja asiakastietojärjestelmän kirjausten vastaavuus. Arvioinnin perusteella järjestön lastenkodeissa näissä dokumentointiprosesseissa ei ole havaittu puutteita. (Lehto 2014.)

4. Kiinnipito asiakirjoissa

Ratkaisuaineiston 260 erillistä ratkaisua koskevat yhteensä 12 lasta, joista enemmistö on poikia. Kiinnipidettyinä olleet lapset ovat iältään 7–13-vuotiaita. Kiinnipidot jakautuvat niin lapsi- kuin lastenkotikohtaisesti eri tavoin. Toisissa lastenkodeissa on kiinnipidettyjä lapsia lukumääräisesti enemmän kuin toisissa. Lastenkodeissa toteutuneiden kiinnipitotojen kokonaismäärät vaihtelevat ja erojen vaihteluväli on verrattain suuri; alle kymmenestä reiluun sataan. Lapsikohtaiset kiinnipitomäärät vaihtelevat yhden ja usean kymmenen välillä. Määrät jakautuvat neljänneksittäin siten, että yhdellä neljänneksellä on yli 30, toisella 15–30, kolmannella alle kymmenen kiinnipitokertaa ja neljännellä vain yksi kiinnipitokerta. Nämä karkeat jaottelut perustuvat yksittäisiin ratkaisuihin, mutta tarkastelu ei tuota täysin vertailukelpoista tietoa. Tämä johtuu siitä, että jossakin ratkaisussa on kirjattu useita kiinnipitokertoja ja toisissa vain yksi. Edellä esitetyt havainnot kertovat siis tässä yhteydessä ratkaisujen määrästä, eivät kaikkea lapsikohtaisten kiinnipitokertojen kokonaismäärästä. Toisaalta peräkkäiset, samana päivänä tai lähekkäisinä päivinä toteutuneet kiinnipidot näyttävät kasautuvan pienehkölle lapsimäärälle. Tämä voi tukea olettamusta, jonka mukaan lastenkodeissa toiset lapset voivat tulla useammin kiinnipidetyiksi kuin toiset. (Myös Hoikkala 2007, 28–29.)

Ratkaisujen ajallista ulottuvuutta on tarkasteltu niin kiinnipitotilanteiden kestoina kuin niiden ajoittumisena eri vuorokauden aikoihin. Kiinnipitämisten kesto on ratkaisujen perusteella kolmesta minuutista 90 minuuttiin³⁾. Keskimääräinen aika on noin 20 minuuttia ratkaisussa, joissa tarkka minuuttimäärä ilmenee (N=209). Ratkaisujen perusteella kiinnipidot painottuvat iltapäivä- ja iltapäivä- ja aamupäivä- ja aamupäivinä. Yöaikana ei ollut yhtään kiinnipittoa. Vuorokauden aika selvisi joko suorista kellonaikamaininnoista tai muista yhteyksistä (esimerkiksi kuvaukset vuorokauden aikaan tavanomaisesti liittyvistä toimista) noin 160 ratkaisun osalta.

Työntekijämaininnat liittyvät kiinnipitämistoimenpiteen päättäjän asemaan ja tilanteessa mukana olleisiin sekä selostus tapahtumasta -kohdassa olleisiin

---

3) Valtaosassa ratkaisuja kesto oli ilmoitettu yhtenä tarkkana minuuttimääränä. Joissakin se oli ilmoitettu kahden ajan välisenä (esim. 5–10 minuuttia) tai tietyn minuuttimäärän alittavana aikana (esim. alle 10 minuuttia). Osassa ratkaisuja oli maininta useammasta kiinnipidosta ja osassa ei ollut mainintaa ajallisesta kestoista lainkaan mainintaa. Ajallisesti pitkät kiinnipitoratkaisut ovat voineet sisältää useita lyhyempiä kiinnipitämisiä.

merkintöihin⁴⁾. Valtaosassa ratkaisuja päätöksentekijänä on mainittu yksi henkilö, useimmiten ohjaaja tai vastaava ohjaaja. Ohjaajan sijaiset ja johtajat toimivat päättäjinä noin kymmenesosassa raportoituja tilanteita. Kaikissa ratkaisuisa kyseistä tietoa ei ollut saatavilla lähinnä tunnistetietojen peittämistavasta johdun. Ratkaisujen mukaan kiinnipidot tapahtuvat tyypillisimmin joko yhden tai useamman työntekijän mukana ollessa. Useimmissa tilanteissa on mukana kaksi työntekijää. Noin viidennes tilanteista on yhden työntekijän toteuttamia. Joissakin tilanteissa läsnä olleita työntekijöitä on vieläkin enemmän; kolmesta neljään.

Kiinnipitämisen perustelut selviävät ratkaisuista joko suorasti syy-kohtaan kirjattuna tai epäsuoremmin selvitys tapahtuneesta -kohtaan tehtyjen kirjausten pohjalta. Ratkaisukohtaisten perustelujen lukumäärä vaihtelee yhdestä seitsemään. Enemmistössä ratkaisuja on mainittu yksi tai kaksi toimenpidettä perustelevaa asiaa. Kaikki mainitut perustelut on huomioitu analyysissä erittelemättä tarkemmin niiden järjestystä. Kirjausten mukaan yleisimpiä perusteluja ovat lapsen aggressiivisuus (N=110) tai väkivalta/väkivaltaisuus ja fyysinen väkivalta ohjaajia kohtaan (N=105)⁵⁾. Lapsen omaehtoisuus ja tuhoavuus tai uhkaavuus ja uhmakkuus on mainittu myös usein. Se, että lapsi ei ole ollut puheella rajattavissa tai hän ei ole reagoinut puheeseen toivotulla tavalla, on määritelty kiinnipidon perusteeksi lähes joka kymmenennessä tilanteessa. Niin ikään omaisuuteen, fyysiseen ympäristöön ja tavaroihin sekä levottomuuteen ja hallitsemattomaan käytökseen liittyvät asiat ovat yleisimmin nimettyjä perusteluita. Joissakin ratkaisussa viitataan siihen, että kiinnipidon toteutumista on osattu odottaa lapsen aiemman käytöksen perusteella.

-
- 4) Pelastakaa Lapset ry:n lastenkodeissa on käytäntö, jonka mukaan lastenkodin johtaja delegoi työntekijöille kirjallisella määräyksellä oikeuden toteuttaa niitä lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä, joista hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva työntekijä voi johtajan määräämänä päättää (henkilöntarkastus 66 §, henkilönkatsastus 66 §, omaisuuden tai lähetyn tarkastaminen 67 §, liikkumavapauden rajoittaminen 69 § ja eristäminen 70 §). Määräykseen on kirjattu myös ne rajoitustoimenpiteet, joiden toteuttamiseen "hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla on suoraan lastensuojelulain nojalla ja siinä määriteltyjen edellytysten vallitessa oikeus" eli aineiden ja esineiden haltuunottoon (65 §) ja kiinnipitämiseen (68 §).
  - 5) Aiemmassa tutkimuksessani olen lähestynyt samankaltaista ilmiötä työväkivalta-käsitteen avulla, jolla olen tarkoittanut laajasti lastensuojelulaitoksissa tapahtuvia vaara-, uhka- ja väkivaltilanteita. Työväkivalaksi se määrittyy ennen kaikkea siitä syystä, että se raportoidaan työväkivalta- ja uhkatilanneilmoituksena työsuojeullisen näkökulman pohjalta. Siinä viitekehyyksessä työväkivalalla tarkoitetaan tilanteita, joissa työntekijöitä on uhkailtu tai pahoinpidelty hänen työhönsä liittyvissä olosuhteissa työntekijän turvallisuuden, terveyden tai hyvinvoinnin vaarantavalla tavalla. (Hoiikkala 2007, 3.) Tässä analysoitavat kiinnipitoratkaisut eivät ole sama asia kuin työntekijöiden uhka- ja vaaratilanneraportit. Toisin kuin työntekijöiden näkökulmaan keskittyvä uhka- ja vaaratilanneraportointi, kiinnipitoratkaisujen keskiössä on lasten näkökulma. Pelastakaa Lapset ry:ssä on kuitenkin havaittu, että kiinnipitoon liittyvät tilanteet ovat usein kytköksissä työntekijöiden raportointiin vaara- ja uhkatilanteisiin (Lehto 2014). Tällöin työväkivallan käsite ei ole kovin kaukainen.

Ratkaisuissa kuvattu aggressiivisuus tai väkivaltaisuus on kohdistunut useimmiten työntekijöitä kohtaan. Muodoltaan se on ollut lähinnä sanallista tai fyysistä. Väkivalta on esiintynyt myös lasten keskinäisenä ja lapseen itseensä kohdistuvana asiana (esimerkiksi itsetuhoisuus). Väkivaltaa on kohdistettu myös fyysiseen ympäristöön, kuten seiniin, ikkunoihin ja huonekaluihin. Väkivaltakuvaukset vaihtelevat yksityiskohtaisuudeltaan ja ne tuottavat siten monenlaista kuvaa lastenkodissa ilmenevästä väkivallasta. Niistä on löydettävissä myös vahvan väkivallan ja rajun tuhoavan toiminnan kuvauksia. Ymmärrän ne tilanteina, joihin viitataan lastensuojelun lain määrittelyssä erityisesti ”hengen, terveyden tai turvallisuuden välittömänä vaarantumisena” tai ”omaisuuden merkittävänä vahingoittamisena”. Tunnelmaltaan ne ovat kovin samankaltaisia Tarja Pösön (2004, 107) väkivaltatilanteita koulukodissa ja Riitta Laakson (2009, 245–248) kiinnipitotilannetta lastenkodissa esittelevien etnografisten kuvausten kanssa.

Selostukset kiinnipidosta vaihtelevat määrällisesti paljon; reilusta kymmenestä sanasta yli 700 sanaan. Joissakin ratkaisuissa on siten todettu hyvin tiivistetyksi se, että lapsi on otettu kiinnipitoon joistakin syistä johtuen. Toisissa sen sijaan kuvataan vuolaasti kiinnipitoa edeltänyttä aikaa, itse kiinnipitoa ja sen jälkeen käsiteltyjä ja tapahtuneita asioita. Tarkkinen ja Forsberg (2013) ovat havainneet, että yksityiset tapahtumien kulkua avaavat kerronnalliset perustelut ovat ominaisia erityisesti lasten fyysistä rajoittamista koskevien selontekojen perusteluissa. He kytkevät tämän vahvaksi perusteluvollisuudeksi kutsumansa asian fyysisen koskemattomuuden rikkomiseen. (Emt. 667.) Niin ikään he toteavat lyhyen ja toteavan rajoitustoimenpiteiden kirjaamistavan saavan niiden käytön näyttämään itsestäänselvyyksiltä ja tulkitsevat sen vallankäytön häivyttämisen riskiksi. (Emt. 668.)

Ratkaisuissa käytetään verrattain vahvaa kieltä ja ilmaisutapaa, erityisesti eri toimijoiden tunnetiloja ja yleisiä mielialoja kuvattaessa. Tunnepuheen ohella niissä kuvataan koskemista, kehollisuutta ja fyysisyyttä. Niissä kuvataan tapahtumia, toimintaa ja eri toimijoiden välisiä suhteita (lapsen ja työntekijän, lasten keskinäisiä, lapsen ja läheisten sekä muiden mahdollisten ulkopuolisten toimijoiden). Ne sisältävät runsaasti viittauksia puhumiseen ja eri toimijoiden väliseen vuorovaikutukseen sekä sanallisin keinoin tapahtuvaan käytöksen ja toiminnan ohjailuun sekä lapsen toiminnan sanoittamiseen. Joissakin raporteissa työntekijät ovat kuvanneet myös oman toimintansa sanoittamista lapselle. Lapsi tulee määrittelyksi lähinnä työntekijöiden toiminnan oikeuttamiseen liittyvien kuvausten kautta sekä siinä, miten hän on reagoinut kiinnipitoon ja toiminut sen jälkeen. Lapsen kuvailu kytkeytyy ensisijaisesti siihen, miksi kiinnipitämistilanteeseen on ajauduttu ja millä työntekijät perustelevat toimintaansa.

Selostuksissa lapsen toiminta- ja liikkumismahdollisuuksien rajaamiseen viitataan esimerkiksi

1. **kiinnipitoa edeltäneenä** fyysisenä (kuten jäähyinä tai huoneeseen käskemisinä) tai sanallisena rajauksena (kuten varoitusten antamisena),
2. kiinni pitämisen **fyysisyytenä** (esimerkiksi voimankäytön ja voimakkuuden säätelynä kiinnipito-otteiden höllentämisestä niiden muuttamiseen, raajan irrottamiseen tai tiukentamiseen sekä miten ”kovasti”, ”kevyesti” tai ”fyysisesti” on pidetty kiinni),
3. **kehollisuusmainintoina** sekä lapsen ja työntekijän **asentoina** (miten konkreettisesti ollaan, kuten ”mahallaan”, ”istualtaan”, ”sylissä”, ”työntekijöiden välissä” ja ”seisaaltaan” sekä mistä pidetään kiinni kuten ”käsistä”, ”jaloista” ja ”selän päällä” tai lapsen asentoa muuttaen lapsen ”kääntämisenä”),
4. **tilallisuutena** (missä kiinnipito on konkreettisesti toteutunut; esimerkiksi sängyllä, lattialla, sohvalla tai lapsen rauhoittamiseksi erikseen varatussa huoneessa⁶⁾). Tilallisuuteen viittaavat myös merkinnät lastenkodin yleisistä tiloista, kuten olohuoneesta, eteisestä tai vessasta, sekä lastenkodin pihapiiristä tai vieläkin kauemmista paikoista kiinnipitojen toteutumispaikkoina,
5. **lapsen siirtämisenä** tilasta toiseen (esimerkiksi yleisistä tiloista lapsen huoneeseen tai rauhoittumistilaan), jolloin on konkretisoitu lapsen siirtämisen tapoja (esimerkiksi ottamalla kyynärpäätä kiinni tai kantamalla), tai
6. kiinnipitotilanteen jälkeen toteutuvina **seuraamuksina tai sanktioina** (esimerkiksi oikeuksien epäämisenä, huoneeseen jäämisenä, aikaistettuina nukkumaanmenoina tai jälkien siivoamisena).

Sattumisen ja mahdollisten kipukokemusten tema on läsnä osassa kuvauksia siten, että ne koskevat sekä kiinnipidettyä lasta että kiinnipitäjän toiminutta aikuista. Lapsen satuttavaa toimintaa kuvataan esimerkiksi sylkemisenä, raapimisenä, potkimisenä ja sanallisena uhkailuna kuten lyömisellä tai ääritilanteissa tappamisella ja muulla raa’alla väkivallalla uhkaamisena. Lapsen sattumiseen

---

6) Lastenkotitoiminnan päällikön mukaan Pelastakaa Lapset ry:n lastenkodeissa ei ole varsinaisia eristys-huoneita, vaan eri nimin kutsuttavia rauhoittumishuoneita. Ne eivät ole tila- ja toimintaratkaisultaan lastensuojelulain mukaisen lapsen eristämisen (LsL 70 §) mahdollistavia, ja niissä voi olla esimerkiksi pehmeitä tyynyjä tai säkkituoleja. Tilat eivät ole myöskään lukittavia. (Lehto 2014.)

viittaavissa kuvauksissa asetelma on useimmiten sellainen, että lapsen todetaan sanoneen tai huutaneen ääneen ”toimenpiteen sattumisesta” tai ”kidutetuksi” tulemisen kokemuksesta. Työntekijät ottavat asiaan kantaa joko omaa kiinnipitämisen tapaansa kuvaamalla tai toimenpiteen yleisemmällä perustelemisella. Lapsen sattumista on raporteissa kuvattu lapsen puheeseen viitaten ja erottamalla se sitaatein lapsen puheeksi.

Näissä tilanteissa työntekijöiden perustelut ja reaktiot tiivistyvät sanomaan, jonka mukaan työntekijät eivät tahallaan halua satuttaa lasta. He perustelevat kiinnipidon mahdollista sattumista ennen kaikkea sillä, että lapsen vastustaminen ”hanttiin laittamisena” ja rimpuiluna tekevät siitä kurjempaa ja kivuliaampaa. Vaikka lapsen mahdollinen kipukokemus perustellaan ensisijaisesti hänen oman toimintansa kautta, on ratkaisuihin merkintöjä aikuisten toimintatavan muuttamisista esimerkiksi raajan irti päästämisenä tai otteen keventämisenä. Ratkaisujen perusteella näyttää siltä, että lapselta tilanteeseen asettumiseen ja tietynlaiseen alistumiseen sekä sen vastustamiseen reagoidaan eri tavoin. Näitä tilanteita koskevissa ratkaisuihin mahdollisen sattumisen tai kipukokemuksen perustelut kytketään kuitenkin ennen kaikkea lapsen omaan ja toimenpidettä vastustavaan toimintaan.

Kiinnipitämisestä mahdollisesti jääneet fyysiset jäljet koskevat niin lapsia kuin työntekijöitä. Kirjausten mukaan lasten kiinnipitämisen aikana ja sen jälkeen on kiinnitetty huomiota mahdollisten fyysisten jälkien syntymiseen. Kiinnipitotilanteiden jälkeen on saatettu tarkastaa mahdolliset lapselle aiheutuneet jäljet ja mahdollisista tilanteesta syntyneistä jäljistä puhutaan avoimen oloisesti. Työntekijöiden jälkiä on kuvattu ennen kaikkea raapimajälkinä ja muunlaisena fyysisenä sattumisena esimerkiksi hampaisiin tai kehon muille alueille. Myös niistä on saatettu keskustella lapsen kanssa jälkepäin.

Ratkaisuihin on kuvattu myös keskustellen tapahtuvaa kiinnipitämistilanteen purkamista ja läpikäymistä. Tämä tapahtuu pääasiassa välittömästi tilanteen jälkeen. Joissakin tilanteissa se siirtyy seuraavan päivän puolelle. Purkutilannekuvauksista erottuu pääasiassa kaksi tapaa, joissa kiinnipitämistilanteessa mukana olleet asemoituvat eri tavoin. Ensimmäisessä lähinnä työntekijä puhuu ja sanoittaa tapahtumia lapsen kuunnelleessa. Toisessa myös lapsen kuvataan osallistuvan keskusteluun. Raporteissa on mainittu keskusteluaiheita ja lasten näemyksiä niistä tulkinnoista, joita työntekijät ovat lapsen toiminnasta tehneet. Tällaisissa kuvauksissa pääsee lapsen mielipiteiden ja omien toivomusten jäljille. Tunnepuhe kytkeytyy purkutilanteita koskeviin kuvauksiin vahvasti esimerkiksi lapsen itkun ja surullisuuden kuvailuna.

Joissakin raporteissa arvioidaan myös kiinnipitämisen vaikutuksia kuvaamalla

lapsen toimintaa ja käyttäytymistä tapahtuman jälkeen. Näille kirjauksille on ominaista se, että työntekijä liittyy sen selkeästi omaksi tulkinnakseen kirjoittamalla esimerkiksi ”lapsi vaikutti rauhallisemmalta tai helpottuneelta”. Kirjaukset vihjaavat työntekijöiden tehtäväkenttään kuuluvaan lapsen toiminnan havainnointiin ja arviointiin, mikä on osa lastenkodin perustoimintaa. (Hoikkala 2011, 252.)

Lapsen oma toivomus ja mielipiteen selvittäminen on kuvattu jollakin tavalla valtaosassa ratkaisuja. Merkintöjä siitä, miten tai missä vaiheessa niitä oli selvitetty, on sen sijaan vähän. Ratkaisuista ei siis ilmene selkeästi lapsen oman toivomuksen ja mielipiteen selvittämisen tapa. Joissakin tilanteissa lapsen toiminta on tulkittu toimenpiteen vastustamiseksi tai lapsi on työntekijän kirjauksen mukaan jollakin tavalla osoittanut toiveen kiinnipidosta sitä kysyttäessä. Asiaa koskevat merkinnät viittaavat yleisimmin siihen, että lapsi on tavalla tai toisella vastustanut tilannetta. Asia on ilmaistu esimerkiksi todeten, että ”vastusti”. Kuvauksia on myös tilanteista, joissa lapsen todetaan vastustelusta huolimatta myöhemmin ymmärtäneen kiinnipidon syyt ja tarkoituksen. Ratkaisuissa on myös merkintöjä siitä, että lapsi ei ole ilmaissut mielipidettä tai lapsella ei ole mielipidettä. Lapsen toivomuksen tai mielipiteen huomioon ottamisen mahdottomuuteen on myös viitattu toteamalla, että niitä ”ei voitu tilanteessa huomioida”.

Ratkaisuaineiston paljastamissa piirteissä kiinnipidosta on löydettävissä yhteneväisyyksiä aiemmissa tarkasteluissa tehtyjen havaintojen kanssa. Esimerkiksi helsinkiläisissä lastensuojelulaitoksessa ilmenevä työväkivalta on tunnistettu niin ikään pääasiassa 7–12-vuotiaiden poikien aiheuttamaksi, iltapäivä- ja nukkumaanmenoaikoihin liittyviksi ja tilanteissa mukana olleille toimijoille erilaisia fyysisiä ja henkisiä haittoja synnyttäväksi. Niitä koskevien arvioiden mukaan tilanteista valtaosa ei olisi ollut vältettävissä ja niihin oli liittynyt usein lapsen kiinnipito. Niin ikään väkivaltaisten tilanteiden määrät vaihtelevat lastensuojelulaitoksittain ja luonteeltaan siten, että joissakin tilanteita ei juuri ole tai ne ovat hyvin lyhytkestoisia ja satunnaisia kun taas toisissa ne määrittävät pitkälle joka päiväistä elämää. (Hoikkala 2007, 3.)

Vinjetit

Konstruoimissamme kolmessa vinjetissä puhutaan yleisesti lapsista ja ohjaajista eli emme sitoneet niitä sukupuolen tai iän suhteen etukäteisoletuksiin. Ensimmäinen niistä tapahtuu yhden lapsen ja ohjaajan välisessä tilanteessa. Se sijoittuu aamuaikaan ja se eskaloituu tilanteesta, jossa lapsi on hidastellut aamutoimissa ja on siksi myöhässä. Hän on tullut aamupalalle myöhässä ja jo aamupalapöydässä hän on sanallisesti epäasiallinen haukkuen aamupalaa sekä kiroillen väsyneen

ja surullisen oloisena. Ohjaaja kiirehtii lapsen kouluunlähtöä ja ohjaa lasta pukemaan ulkovaatteet päälle ja koulurepun selkään. Muut kouluun lähtevät lapset odottavat ulko-ovella. Lapsi kuitenkin heittää koulurepun lattialle, potkii ja nimittelee ohjaajaa. Hän ei rauhoitu ja ohjaaja ottaa hänestä lopulta kiinni. Vinjetissä viitataan siten lastenkodin rytmitettyyn arkeen sekä rutiineihin arkisten asioiden hoitamisessa (Laakso 2009). Niin ikään siinä viitataan mielialoihin, yhteisiin ja kollektiivisiin toimintoihin (yhdessä kouluunlähtö), lastenkodista lähtöön liittyviin tilanteisiin, suullisena ja toimintana ilmenevään vastustamiseen (kiroilu, nimittely, tavaroiden heittäminen ja potkiminen) sekä ohjaajan muihin rauhoittelukeinoihin ennen lapsesta kiinni ottamista.

Toinen tilanteista sijoittuu ajallisesti iltapäivään ja koulun jälkeiseen päivällis- hetkeen. Tilanne eskaloituu kahden lapsen välisestä tilanteesta, jossa toinen lapsi heittää leivän lattialle ja toinen lapsi puuttuu tähän. Toisen lapsen huomautettua asiasta ohjaaja toruu leivän lattialle heittänyttä lasta. Lasten välille syntyy tilanteessa sanaharkkaa: toinen lapsi syyttelee toista kielimisestä ja ohjaajalle kertomisesta ja samaan aikaan toinen puolustelee tekoaan koväänisesti. Kumpikaan heistä ei lopeta ja lopulta ohjaajat käskevät heidät huoneisiinsa. Ruokailun jälkeen muut lapset siirtyvät katsomaan telkkaria ja toinen ohjaajista jää heidän seurakseen. Toinen ohjaaja lähtee selvittämään asioita huoneisiin ohjattujen lasten kanssa. Seuraavassa vaiheessa toisesta huoneesta alkaa kuulua tavaroiden heittäilyä ja huutamista. Telkkaria muiden kanssa katsellut ohjaaja lähtee toisen ohjaajan mukaan. Viimeisessä vaiheessa huoneesta kuuluneet äänet vaimentuvat. Näin ollen kyseessä on lapsen välisestä asiasta kumuloitumaan lähtenyt tilanne, jossa on lopulta mukana kaksi ohjaajaa. Lasten välinen tilanne olisi voinut alkaa myös aikuisten ulottumattomissa. Tilanteessa lapset ohjataan huoneisiinsa, pois lastenkodin yleisistä tiloista. Kiinnipito tapahtuu lapsen huoneessa muiden lasten ollessa lastenkodin yleisissä tiloissa. Vinjetissä viitataan myös ohjaajien väliseen työnjakoon ja valppauteen.

Kolmas tilanne liittyy iltarauhoittumiseen ja tapahtuu nukkumaanmenon aikaan. Lapsen on hankala rauhoittua nukkumaan; hän liikuskelee käytävillä ja ei asetu nukkumaan. Työntekijä ohjaa hänet sänkyyn, peittelee, laittaa pään tyy-nyyn ja pitää lasta olkapäistä kiinni. Tilanne jättää avoimeksi kiinnipidon määrittelyn; onko ylipäänsä kiinnipito vai ei. Siihen liittyy työntekijän fyysistä ohjausta, kosketusta peittelyyn, pään tyyntyyn laitton ja pienen kosketuksen muodossa. Tällä tavoin käynnistynyt tilanne olisi voinut yhtä hyvin päättyä lapsen kiinnipitoon, mutta tässä tilanteessa ei lähtökohtaisesti käynyt niin.

Haastattelutilanteissa vinjettien esittelyn jälkeen lapsia pyydettiin kuvittelemaan tilanteessa keskiössä olleen lapsen, ohjaajan ja muiden lastenkodissa asu-

vien lasten toimintaa ja tuntemuksia sekä tilanteiden kestoa ja tapahtumia. Heitä pyydettiin kuvittelemaan tapahtumien kulkua ja etenemistä. Niin ikään heitä kysyttiin sekä lasten että työntekijöiden toiminnan oikeellisuudesta ja hyväksyttävyydestä sekä asioiden käsittelystä yksittäisen lapsen kanssa ja laajemmin lapsiryhmässä niissä nimenomaisissa tilanteissa. Kuvittelua pyydettiin myös siitä, miltä lastenkodin eri tiloihin paikantuva toiminta näyttää (julkisuuden ja yksityisyyden välinen suhde) ja miten työntekijöiden työnjako heille näyttää. Vinjetissä haettiin myös kiinnipidon ja muun lapsen koskemista ja fyysistä ohjaamista koskevan toiminnan välistä rajaa. Lasten toivottiin myös kuvittelevan toisin toimimisen vaihtoehtoja sekä tilanteessa mukana olleiden lasten että työntekijöiden näkökulmista.

Vinjettien ja siten haastatteluissa pääasiassa käsittelemättömiksi asioiksi jäivät tilanteet, joissa kiinnipitotilanne tapahtui lapsen ollessa vierihoidossa tai hänen toimintaansa oli muuten rajattu esimerkiksi edellispäivän käytöksen perusteella. Niin ikään ulkopuolelle jäivät tilanteesta poistumis- ja karkaamisyritykset, tilanteen käynnistyminen lastenkodin ulkopuolella, todella vakavat väkivaltatilanteet sekä tilanteet, joissa oli useita kiinnipitoja peräkkäin tai jota edelsi pitkä odotuksen ilmapiiri. Edellisellä tarkoitan tilanteita, joissa ratkaisujen mukaan lapsen toiminnan oli tulkittu ennakoineen kiinnipitoa ajallisesti aiemmin. Myöskään kiinnipitotilanteessa mahdollisesti mukana olleet ulkopuoliset toimijat – esimerkiksi vartijat, terveydenhuollon ammattilaiset tai lähiomaiset – eivät mahtuneet mukaan. Terveystilanteeseen liittyviä asioita kuten lääkitsemistä tai muualla tapahtuvia hoitojaksoja ei myöskään sisällytetty vinjettitarinoihin. Joissakin ratkaisuaineiston kuvauksissa oli ilmaistu lapsen halu ja toive tulla kiinnipidetyksi. Näin ei tapahtunut missään vinjetissä, kuten ei myöskään lapsen mielipiteen selvittämistä.

5. Kiinnipito lasten kanssa kuviteltuna

Lasten haastatteluissa käytetyt vinjetit eivät sisältäneet etukäteismäärittelyä lapsen kiinnipitämisestä. Ratkaisulla haluttiin jättää mahdollisimman paljon tilaa tarinoiden erilaiselle etenemiselle ja mahdollisten vaihtoehtoisten kuvausten esittämiselle. (Ks. myös Steckley & Kendrick 2008a.) Haastatteluissa ratkaisu näytti toimivan; kiinnipito ja kiinnipitotilanteet määrittivät lasten puheessa eri tavoin. Ne on koottu kolmeksi pääteemaksi ja tämä luku rakentuu niiden pohjalle. Ensimmäinen teema sisältää kiinnipidon määrittelyä toimintatavan yleisyyden ja tavanomaisuuden näkökulmasta. Toiseksi kiinnipitoa määritetään erontekona muuhun toimintaan nähden. Kolmas teema kytkeytyy kiinnipitoon liittyvään vallan- ja voimankäytön mahdollisuuden tarkasteluun, jolloin keskiössä ovat lasten vinjettitarinoihin liittämä äärimmäinen väkivaltapuhe.

5.1. ”Ohjaajat ottaa kiinni ja yrittää rauhoittaa”

Lasten puhe sisältää vahvoja näkemyksiä siitä, että kiinnipitotilanteessa on kyse ennen kaikkea lapsen kiinni ottamisesta ja rauhoittelusta niin fyysisenä liikkumisen estämisenä kuin puhumalla. Se nousee myös lasten puheessa yleisimmäksi tavaksi jäsentää kiinnipitämistä. Se on läsnä kaikissa haastatteluissa ja siksi sen voi tulkita vahvaksi sanomaksi. Asia kiteytyy osuvasti seuraavassa haastatteluotteessa:

Susanna: joo-o, joo-o. no mitäs se ohjaaja tekee siinä tilanteessa, kun se pitää siitä lapsesta kiinni? Onks hän hiljaa vai puhuuks hän jotain vai?

Lapsi11: puhuu

Lapsi12: yrittää rauhottaa sitä

Lapsi11: niin ja puhuu, et se, se koittaa rauhoittaa puhumalla

Lapsi12: niin

Tarja: mitä ohjaaja sanoo silloin kun se yrittää rauhoittaa?

Lapsi11: no, et pitää olla nätisti

Lapsi12: et et se ei voi potkia ja sen pitää rauhoittaa

Lapsi11: ja sen pitää lopettaa se

Lapsi12: niin tai sit sille tulee tunnin jäähy

Susanna: sanoiks sä, et pitää olla nätisti?

Lapsi vastaa nyökkäämällä

Susanna: joo. Et ohjaaja puhuu siinä sitten koko ajan? Mitäs sitten, kun

se vaikka se viistoista minuuttia on kulunut niin mitä sitten tapahtuu, kun lapsi on...

Lapsi11: se on rauhoittunut

Susanna: rauhoittunut

Lapsi11: ja sit ohjaaja päästää siit, se voi mennä kouluun

Susanna: joo-o

Lapsi12: tai sit sitä, sit ku se on rauhoittunut, sitä selvitetään sitä juttua

Tällaisessa puheessa kiinnipitämisestä piirtyy kuva, jota voi tulkita asialliseksi ja tarkoituksenmukaiseksi. Ohjaaja rauhoittelee riehuvaa lasta fyysisen rajaamisen ohella puhumalla ja sanoittamalla sitä, miten lapsen toiminnan pitäisi muuttua. Lapselta edellytetään asianmukaista ja hyväksyttävää käyttäytymistä ennen kiinnipidon lopettamista ja sitä varten ohjaaja pyytää lasta lopettamaan potkimisen ja olemaan nästisti. Kiinnipidolla tavoitellaan lapsen toiminnan muutosta ja lasten puheessa tämä elementti on vahvasti läsnä.

Kiinnipitotilanteen ei yleensä nähdä alkavan tyhjästä, vaan sitä edeltää asioita ja sekä lapsen että työntekijän toisin toimimisen mahdollisuuksia. Lasten puheessa tilanteiden alkamiseen liitetään esimerkiksi se, että ei tarvitse pelätä yhtäkkisiä ja ilman ymmärrettävää syytä käynnistyviä kiinnipitoja. Toisin toimimisen mahdollisuuksien yhteydessä tunnistetaan myös sijaishuoltopaikkakohtaiset toimintatavat. (H3)

Joissakin tilanteissa kiinnipitämisen mahdollisuus yhdistetään myös kiinnipidon kohteena olevan lapsen ikään ja kokoon. Tällöin tulee tunnistetuksi se, että kaikkia lapsia ei voi pitää yksi aikuinen kiinni ja joitakin lapsia ei useampikaan. Joidenkin mukaan lapsen mahdollista voiman käyttöä ja reaktioita kiinnipitoon ei voi välttämättä etukäteen ennakoita. (H3)

Lasten puheessa kiinnipitämisen tavat ja otteet tunnistetaan erilaisiksi ja ne ovat yhteydessä myös kiinnipitävien työntekijöiden määrään. Lapset kuvaavat niitä ennen kaikkea raajoihin liittyen: ohjaajat pitävät kiinni kädestä/käsistä ja/ tai jalasta/jaloista. Joidenkin mukaan ohjaaja voi olla myös lapsen päällä tai lasta voidaan pitää kiinni seisoma-asennossa. Sitä tilannetta, kun ohjaaja ottaa lapselta kiinni ja kiinnipitäminen alkaa, kuvataan vähän. Seuraavassa esimerkissä siihen kuitenkin viitataan jokseenkin kovin sanoin:

Tarja: mitäs kun sää sanoit äskön, et sit ne ohjaajat menee ja niinkö ottaa kiinni, ni miten ne ottais tämmöses tilantees kiinni? Mitä siinä tapahtuis?

Lapsi5: tulee vaan, sen lapsen, ottaa kiinni ja heittää sen maahan

Tarja: millä lailla siis silloin otetaan kiinni, hartioista vai jaloista vai?

Lapsi5: jaloista ja käsistä varmaan

Tarja: tarvis olla siis kaks ohjaajaa?

Lapsi5: niin

Kiinnipitäminen sijoittuu vinjeteissä lastenkodin yhteisiin tiloihin (eteiseen) ja lapsen huoneeseen. Lapset eivät kyseenalaistaneet näitä paikkoja eivätkä tuoneet niille rinnakkaisia vaihtoehtoja. Siten näissä haastatteluissa fyysinen kiinnipitäminen alkaa ja päättyy samassa paikassa, vaikka siihen johtaneet tapahtumat ovat saattaneet alkaa muissa lastenkodin tiloissa. Tähän liittyen joidenkin lasten mukaan keskimmäisen vinjetin kohta, jossa lapset siirtyvät huoneisiinsa ohjaajien sanallisen ohjauksen – käskemisen – perusteella, arvioitiin epäuskottavaksi. Tämän kaltaista siirtymistä huoneisiin ja lasten huoneessa pysymistä kohtaan esitettiin varauksia sanomalla, että ”*se ei tuu onnistumaan*”, ne ”*kinastelee*” ja ”*sit ne menee toisten huoneisiin*” (H1).

Lapset nimeävät kiinnipitojen toteuttamispaikoiksi pääasiassa lattian ja sängyn. Myös seisaaltaan tapahtuvat kiinnipidot ovat lasten puheessa mahdollisia.

Tarja: miten semmonen tilanne voisi kehittyä?

Susanna: siellä on siis kaksi ohjaajaa ja lapsi, joka ei rauhotu

Lapsi2: ne ottaa sen kiinni

Tarja: milläs lailla ne nyt ottais sen kiinni?

Lapsi2: toinen ottaa käsistä kii ja toinen jaloista

Tarja: missäs se tapahtuu?

Lapsi1: huoneessa

Yleisimmässä puhettavassa kiinnipitämisen toteuttava työntekijä asemoidaan myös lapsen rauhoittelijan ja puhujan rooliin. Jos kiinnipitotilanteessa on kaksi työntekijää, he molemmat puhuvat; siten työntekijät eivät näyttäyty mykkinä toimijoina lasten puheessa. Joidenkin mukaan työntekijän tuttuudella voi olla merkitystä kiinnipitämisessä.

Susanna: et joka pitää kiinni, niin ni tällases tilanteessa, jos ajatellaan että onks sillä eroa, että onko tällases tilanteessa niin niin esimerkiks oma niinkun...

Lapsi7: on

Susanna: ...hoitaja tai sitten vaikka joku sijainen, joka tekeekin yhtä vuoroa

Lapsi7: on eri asia

Muut lapset myöntelevät tähän suuntaan

Kiinnipitämisessä keskeisenä periaatteena on lapsen liikkumisen estäminen. Lapsen toimintamahdollisuuksia kiinnipidon aikana kuvataan esimerkiksi rimpuiluyrityksinä ja pakoon kiemurteluna. Lapsi voi myös pyytää työntekijöitä päästämään irti. Kiinnipidon päättyminen ja rimpuilu nähdään toisiinsa kytkeytyneinä: *”lapsi yrittää rimpuilla. Sit sen jälkeen kun se ei enää jaksa, se lopettaa sen. Sitte se on lopettanut ni se menee omaan huoneeseen.”* (H2)

Rimpuilu kytkeytyy lasten puheessa myös kiinnipitämisen sattumiseen. Sattuminen ei kuitenkaan ole itsestään selvä ja jokaisessa kiinnipidossa läsnä oleva asia. Lasten kuvauksissa tunnistetaan yleensä myös se, että työntekijät eivät satuta tahallaan. Tätä tarkoitusta varten heitä koulutetaan, kuten alla olevassa episodissa todetaan:

Tarja: sattuuko siihen lapseen?

Joku sanoo joo

Lapsi9: ei välttämättä

Tarja: ei välttämättä

Lapsi9: jos se rimpuilee, ni kyllä

myötäilevää hyminää

Lapsi7: mutta, tiätsä ku ne on, nää käy koulutuksii niin paljon kun ne jaksa että, et se kiinnipito mahdollisimman vähän sattuu.

Samalla tunnistetaan kuitenkin se, että joissakin tilanteissa lasta voisi sattua. Sattuminen voisi kohdistua esimerkiksi käsiin ja jalkoihin tai *”jokaiseen paikkaan, mikä on mahdollisesti... (--) jos se on poika, sit herkkään kohtaan. siis jokaiseen paikkaan, mihin, mikä on mahdollista”* (H2). Joidenkin puheessa sattuminen kytketään kiinnipito-otteeseen ja siihen, kuka kiinnipidon on suorittanut.

Lapset liittävät kuvitteelliseen kiinnipitoon erilaisia tuntemuksia ja olotiloja. Joidenkin mukaan kiinnipitoa ei koeta mukavaksi. Kiinnipitotilanteessa olevan lapsen tunnetiloja yhdistetään kiukkuun, ahdistukseen, vihaan, suruun ja ärssyntymiseen. Niitä kuvataan esimerkiksi seuraavalla tavalla:

Tarja: no mitäs te muut aattelette, et miltäs siitä lapsesta tuntuu siinä, ku se on siinä eteisessä ja ohjaaja ottaa kiinni ja muut on jo lähtenyt kouluun?

Lapsi3: alkaa itkemään, surulliselta ja vihaselta

Lapsi5: vihanen

Susanna: mitäs sä oot mieltä?

Lapsi5: se on vihanen, se kiroilee siinä. Tulee joku ahistunut olo

Lapsi3: en mä usko, et se, et se aikuinen on ahistunut

Lapsi5: surullinen ku se ei sittenkään päässy kouluun, ku kaikki ja se on yksin siellä

Tarja: mitäs sä aattelet, et siit tuntuu, tuntuis?

Lapsi4: varmasti siit tuntuu ärsyttävält. (--)

Kiinnipidon kesto vaihteli lasten arvioissa viidestä minuutista tuntiin. Keston vaihtelu liitetään ennen kaikkea lapseen; siihen, kuinka ”*kova luu*” lapsi on tai ”*kuinka nopeasti se rauhoittuu*” (H2). Kysymys kiinnipidon ajallisesta kestosta voi yhdistyä myös kiinnipidon määrittelyyn olennaisella tavalla. Lasten puheessa paljastuu, että ei ole itsestään selvää mitä kiinnipidolla tarkoitetaan:

Tarja: mut jos siel yhes pääs vois kuitenkin olla neljä tuntii, ni mikä olis sitte lyhyin kiinnipitoaika?

Lapsi9: vartista puoleen tuntiin

Lapsi8: mitä vartis ehtii, ku pitäähän siinä ehtii jutellakin ja

Lapsi9: joo mut siin se kiinnipitotilanne saattaa niinku, varsinaisesti

Lapsi8: no mut...

Lapsi10: ja saattaa olla et, on sellanen kiinnipito, et ei siin hirveesti varmaan jutella

Lapsi8: pitää olla aikalainen meklari et vartissa saa, et vartissa saa puhuttua kaiken asian sille lapselle

Lapsi9: ei mut ei se itse kiinnipito, eihän se välttämättä kauaa kestä. Sehän voi vaikka... että se, sen jälkeen ku se lapsi näyttää rauhoittuneelta niin voi sitte päästää irti ja sitte jutella ihan rauhallisesti

Lapsi8: siis onks tää nyt? Oliko toi kysymys silleen, et se itse kiinnipito et pidetään lapsesta kiinni vai se koko tilanne, et niinku jutellaan siitä tilanteesta ja näin?

Lapsi10: varmaan kiinnipito

(--)

Lapsi9: niin mä tiedän. Mut onks se enää kiinnipito silloin, kun mä en enää pidä susta kiinni?

Lapsi8: kyl se periaatteessa on, koska se tilanne kuitenkin jatkuu, ku se juttelee...

Lapsi9: se liittyy tilanteeseen... niin se liittyy

Lapsi10: mun mielestä se ei kiinnipitoo, jos sä oot sen jälkeen rauhoittunut ja te juttelette asiasta, ni ei se oo kiinnipitoo.

Lasten puheessa kuvitteellinen kiinnipitotilanne päättyy, kun se on mahdollista ja lapsi on rauhoittunut. Kiinnipitoa seuraa tilanteen läpikäyminen ja purkamisen lapsen kanssa puhuen esimerkiksi lapsen huoneessa tai toimistossa. Kiinnipidon purkutilanteessa ohjaaja puhuu esimerkiksi siitä, miksi kiinnipitoon jouduttiin ja hän pyrkii konkretisoimaan asioita. Toisin sanoen lapsi ja ohjaaja puhuvat siitä, mitä on tapahtunut. Lasten mukaan ohjaaja saattaa esimerkiksi kysyä syytä lapsen ”huonoon aamuun” ja antaa syyvaihtoehtoja. Joissakin tilanteissa tästä syntyy keskustelu, kun lapsi vastaa ohjaajan esittämiin kysymyksiin. Lapsi ja aikuinen eivät aina pääse yksimielisyyteen tapahtumista, jolloin käsityksiä sovitellaan yhteen pidemmänkin aikaa. Tilanne voi siis päättyä eri tavoin ja eriaikaisesti.

Lasten puheessa kiinnipidon selvittäminen nähdään tärkeäksi, koska asioiden selvittämättömyydellä voi olla seurauksia. Jos lapsi ei suostu selvittelyyn, niin ”*sit se ei vois tehdä muutakaan*” (H2). Tällöin selvittely yhdistetään lapsen toimintamahdollisuuksien rajaamiseen. Seuraavassa kuvataan kiinnipidon seurauksena mahdollisesti annettavaa seuraamusta:

Susanna: hmm. Mitäs siin selvityksessä tapahtuu?

Lapsi12: no siit puhutaan

Susanna: joo

Lapsi12: niin et pitää voida välttyä ja rangaistustoimintaa

S: hmm. No minkälainen rangaistus vois siitä sitten tulla?

Lapsi11: tunnin

Lapsi12: no joku, et päätetään, et tulee tunnin jäähy

Susanna: tunnin jäähy?

Lapsi12: tai sit. En mä tiää.

Lapsen ”kunnolla oleminen” ja tapahtumien selvittely mahdollistavat esimerkiksi yhteisiin tiloihin pääsyn: ”*se toinen on ihan kunnolla siel, ni se toinen aikuinen kuka sen lapsen kuka on kunnolla ni tota se päästää sen sinne alakertaan*” (H2). Tällöin lapsen toimintaan kohdistuva rajausta poistuu ja lapsen tilanne palautuu tavanomaisemmaksi.

Lasten kuvittelussa kiinnipidon jälkeiset tapahtumat voivat olla erilaisia. Vaihtoehtot ovat yhteydessä muun muassa kiinnipidon keston ja lapsen käyttäytymiseen. Tämä ilmenee esimerkiksi ensimmäisen tarinan koulupäivän kulussa:

Susanna: (--) no meneeköhän tää laps, joka on siinä, siinä vielä sitten ohjaajan kiinnipidossa niin, mitäs aattelette, meneeks hän sitten myöhemmin päivällä perässä kouluun vai jääks hän sitten kokonaan menemättä kouluun?

Lapsi11: menee varmaan

Lapsi12: riippuu, et kauan siinä menee

Susanna: hmm

Lapsi12: ja miten, rauhottuukse

Tarja: no, kuin kauan se kestäis, et se menis sitten kouluun?

Lapsi11: joku viis minuuttia

Tarja: hmm

Lapsi11: no eiku viistoista

Joidenkin mukaan lapsen kouluunmenoon on voinut liittyä seurauksia muuallakin kuin lastenkodissa. Hänen myöhästymiseensä saatetaan puuttua torumisen tai jälki-istunnon keinoin, jolloin aamuiset tapahtumat lastenkodissa vaikuttavat loppupäivän kulkuun mahdollisten kumuloituvien seuraamusten muodossa. (H1)

Toisaalta voi olla niinkin, että lapsi viettää koulupäivän huoneessa läksyjä tehden, kuten seuraavassa episodissa:

Susanna: no, muiden mielestä hän sitten menis kuitenkin loppupäiväksi sitten sinne omaan huoneeseen, vai? Pääseeks hän sieltä sitten koulupäivän jälkeen?

Lapsi5: joo, pääsee

Lapsi3: ei

Lapsi4: ehkä, pääsee

Keskustelu jatkuu kouluteemaan liittyen seuraavasti:

Lapsi5: ja sit se tekee, soitetaan opettajalle ja sit kerrotaan, kerrotaan opettajalle se, et se tuu kouluun (--) ja sitten pyydetään siltä läksyt ja tämmöset. Ni sit se tekee, niit, siellä omassa huoneessa ja sitku tää koulupäivä on loppu, niin se pääsee huoneesta

Myötäilevää hyminää

Lapsi5: seuraava päivä on sitte hyvä päivä

Edellinen keskusteluepisodi päättyy havaintoon, jonka mukaan kiinnipitämisellä ei välttämättä ole pitkäaikaisia seurauksia. Seuraava päivä voi olla hyvä päivä, vaikka tämä päivä ei olisikaan.

Kiinnipidon jälkeinen aika on lasten puheessa kiinnostava neuvottelun kohde. Joidenkin mukaan kiinnipitotilannetta voi seurata esimerkiksi aikaisempi nukku-
maanmeno, josta lapsi saattaa olla tietoinen etukäteen. Lasten näkemykset seuraavassa vaihtelevat:

Susanna: no entäs tässä tilanteessa tää lapsi, ketä on siellä sitten huoneessa kiinnipidetty niin, ni tuleeks hän takas siihen sitten muiden kans kattelee telkkaria?

Lapsi8: riippuu, et jos se on rauhoittunut kauan siel huoneessa (--)

Lapsi10: ei

Lapsi7: kyl, kyl se

Lapsi9: mä oon kyl XX:n kannalla, jos se on oikeesti rauhottunu

Lapsi10: no minä en kyllä päästäis

Lapsi9: eikä

Lapsi10: sais olla hetken siellä huoneessa

Lapsi9: niin, joo siis hetken tietenki

Neuvoteltavuus ja sen yhteys rauhoittumiseen ilmenee myös tässä episodissa:

Susanna: no mitäs sit se laps, joka oli siellä huoneessa, niin onks hän sitten, tuleeks hän siihen kans kattelee telkkaria, kun sanoit...

Lapsi12: sit kun sen jäähy on mennyt

Susanna: joo

Lapsi12: ja sit kun se on vähän rauhoittunut ja voi tulla sinne

Susanna: meneeks siihen kanssa... tai kuin kauan siihen menee aikaa?

Lapsi12: varmaan joku kymmenen minuuttia

Seuraamus saattaa toteutua ajallisesti myöhemminkin, jossa yhteydessä asiaan palataan uudelleen joissakin myöhemmissä ajankohdissa:

Lapsi11: ja sit koulun jälkeen on tunti

Susanna: eli kun laps palaa koulusta, ni sit on tunnin jäähy? Joo-o. Ja se tarkoittaa sitä, et laps on omassa huoneessa vai? Tunnin verran? Palataanks siihen aamuiseen tilanteeseen viel sitten koulun jälkeen?

Lapsi12: joo-o, varmaan ehkä

Tarja: kuka siihen palaa?

Lapsi11: se aikuinen, kuka piti sitä kiinni

Myös kiinnipidon oikeudenmukaisuuden teema on esillä lasten kanssa. Kiinnipitäminen mielletään lasten puheessa oikeana toimena, jos sille on käyvät perustelut. Kiinnipitämisen oikeutta ja vääryyttä arvioidaan esimerkiksi lapsen itsensä satuttamisen tai ympäristöön kohdistuvan vaaran kautta. Aihetta lähestytään sekä työntekijän että lapsen näkökulmista:

Tarja: mut voisko viel palata siihen aamuhetkeen, ku se ohjaaja ottaa siitä lapsesta kiinni. Et tekees, tekiks se ohjaaja oikein siinä, kun se otti siitä lapsesta kiinni...

Lapsi12: joo

Lapsi11: joo. Mut et muuten se lapsi ois satuttanut itteensä... tai jotain tavaroita

Tarja: mitäs sä aattelet? Sanoit, että teki oikein
(--)

Lapsi13: niin... teki oikein

Lapsi11: millain

Tarja: ei ois satut, satuttanut itseensä vai?

Lapsi13: nii-i, ei ois satuttanut

Tarja: hmm. No mut se on tärkeintä, et aattelette, et se ohjaaja teki oikein siinä. No entäs se laps? Tekiks se oikein kun se sillain?

Lapsi13: ei

Lapsi11: ei

Joidenkin mukaan lapsen kiinnipitäminen voi olla oikein myös työntekijän suojelun näkökulmasta:

Susanna: mistäköhän ne mahtoi puhua siellä?

Lapsi12: että, kiinnipidosta tai miltä se tuntui

Susanna: no mitäs te aattelette täs tilanteessa että onko se oikein kun ohjaajat otti kiinni siitä lapsesta?

Lapsi12: joo

Lapsi11: joo

Tarja: oliko se oikein.. kaks ohjaajaa

Lapsi11: mitä?

Tarja: oliko se oikein, et siel oli kaks ohjaajaa?

Lapsi12: joo. Ja yhdelle ois voinut sattua jotain

Joidenkin mukaan kiinnipitäminen ei aina välttämättä määräydy oikeaksi ja siihen liitetään ristiriitaisuutta: se ei ole aina toimiva ratkaisu. Samaan aikaan lapset neuvottelevat siitä, mitä muita vaihtoehtoisia tapoja tilanteen purkautumisessa voisi olla sekä niihin liittyviä varauksia:

Lapsi9: mut toisaalta, kyllähän se kiinnipitotilanne sehän voi myös periaatteessa pahentaa sen lapsen niinku mieltä sillai

Lapsi7: niin itse asiassa voiki, (--) sit se rupee vast rimpuilemaan. Et noi pitää must kii, se yrittää päästä siit pois ja sit se ajautuu väkivaltaan. Ni sen hoitajan käytöksen myötä, jos se on hänen (--) mielestä ärsyttävää tai provosoivaa. Mitä se aikuinen tekee sille.

myötäilevää hyminää

Lapsi9: mut jos se vaan näyttää, et se lapsi pomppii tos nyt tasajalkaa ni jos joku aikuinen ottaa sen kiinni ni kylhän tulee, silloin tulee just semmonen et ”nyt päästäkää irti” (*SH lisännyt lainausmerkit*). Et silloin ainaka, se paheneminen vaan jatkuu, et nii

Lapsi8: et se purkautuu siin sit sanoo ei vaan jää sillee ja sit se purkautuu jossain muualla

Lapsi9: se ois voinut vaikka jatkaa tasajalkaa pomppimista

Lapsi8: mut sit se ois purkautunut myöhemmin

Lapsi9: no ei...

Lapsi8: kelaa nyt, jos joku nuori ois mennyt sit provosoimaan sitä. Oisko se ollut parempi?

Lapsi10: tai sitten, se vois auttaa, taas auttaa sitä lasta

(Aineisto-esimerkeissä viitataan myös muuhun kontekstiin kuin lastenkohtiin, lisäys SH.)

Kiinnipitämisen oikeudenmukaisuuden arviointi voi liittyä myös lapsen omaan kokemukseen tai muiden lasten arviointiin asiasta:

Lapsi5: oli oikein, jos se yritti rikkoo jotai –

(--)

Susanna: ja joissakin tilanteissa se on oikein toimia sillä tavalla et ottaa kiinni?

Lapsi5: joo. Paitsi ei siit varmaan siit lapsesta tunnu silleen, et se on oikein

Tarja: mikäs siitä lapsesta vois tuntua oikeelta sit semmoses tilanteessa?

Lapsi5: sen mielestä tai ne on tehnyt väärin tai jotain (--) Sillee se lapsi, kuka on ollut jossai tollases tilanteessa, paitsi jos se, jos jotkut ei o tommoses tilantees, jossa joku toinen on, ne voi varmaan, ne voi ajatella sen, et se on ollut ihan oikeen sille

Lasten puheeseen sisältyy erilaisia toisin toimimisen mahdollisuuksia sekä lasten että työntekijöiden osalta. Teemaan viitataan esimerkiksi toteamalla, että lapsi ”ois vaan lähtenyt sinne kouluun eikä jäänyt siihen ruikuttamaan, heittänyt sitä reppua lattialle” (H1). Vaihtoehtoisesti: ”no jos sil on joku murhe, ni sit se vois

yrittää kertoa siitä aikuisille... tai silleen” tai ”ois rauhoittunut sinne heti ja mennyt nukkumaan” (H3). Tällainen puhe on lasta ja lapsen toimintaa vastuuttavaa, jolloin työntekijän toimintamahdollisuudet kytketään siihen.

Toisin toimimisen edellytykset saattavat liittyä myös lasten erilaisiin tapoihin ja kykyihin käsitellä ja purkaa tunteitaan, johon liittyen keskustelua käytiin esimerkiksi seuraavalla tavalla:

Susanna: (--) Mut että et jos ajatellaan, et että täs on nyt se itse kiinnipito kestää jonkun aikaa siis se vaihtelee se aika miten, miten tällases tilantees esimerkiks (--), ni mitäs te aattelette siitä, (--) oisko tää niinku tää lapsi voinu tässä tilanteessa toimia jotenkin toisin?

Lapsi8: vois kuunnella ja vähän tehdä niinku sanotaan tai sit puhua asiasta, jos sillä on joku mielessä, joku vikana ni puhuis siitä eikä alkais käyttäytyä ääliömäisesti

myötäilevää hyminää

Lapsi9: mut jotkut ei oo niin avoimii, et ne pystyy puhuu

Lapsi8: mut ei silti kannata käyttäytyä silleen

Lapsi9: niin mutku jotkut saa oikeesti vaan kerta kaikkia purettuu sen pahan mielen sillä, et rupee riehuu

Lapsi10: jotkut reagoi asioihin eri tavoilla tai purkaa vihaansa tai paha oloansa

Työntekijän toisin toimimismahdollisuuksien nähdään myös vaihtelevan:

Susanna: entäs tää työntekijä, ohjaaja, oisko hän voinut toimia toisin?

Lapsi8: (kieltävää ääntelyä), ei

Lapsi7: ei

Lapsi8: ei mun mielest ainakaan

Lapsi9: ois

Lapsi7: tai joo sillai, et se ois tehnyt paremman aamupalan

Lapsi8: ois voinut olla vähän tiukempi ja sillai, et vaan hoputtais. Et ois vaan vähän tiukempi sillai, et joko nyt tai ei

Lapsi10: tai jos se ois huomannu, et sil lapsel on jotain, ni ois pysäyttänyt sen ja sanonut, et hei, et tota, et painaako sua jotain. (*Lapsi8:* just tollee)

Painaako sun mieltä jotain, joku

Keskustelu jatkuu

Tarja: sä sanoit, että ohjaaja ei ois voinu toimia toisin. Aatteliksä et se sit ihan oli tavallaan ihan hyvä, et se ohjaaja toimi sillai, että se

Lapsi6: oli se sillai hyvä, et laps ei päässyt vahingoittamaan muita

Lapsi8: tai itseään

Lapsi6: tai itseään

Tarja: joo

Lasten puheessa kiinnipito lastenkodissa koskettaa koko yhteisöä ja siten myös muita lapsia. Lasten puheessa nämä asiat ovat vahvasti läsnä esimerkiksi tilanteen herättämien tunteiden pohdinnassa:

Tarja: ja sanoiks sää, että pelästyy, et muut lapset ois pelästynyt

Lapsi8: eiku tää sanoi, että pelästyy. Mä sanoin, et ärsyyntyy

Tarja: no just niin päin se menikin joo. No, mitäs sitte, jos pelkää, muut lapset pelkää

Lapsi8: no sä sanoit, että pelkää

Lapsi9: niin sanoin. Vois pelätä, et jos joku riehuu

Tarja: pelkää ihan sitä ääntä ja sitä mitä?

Lapsi6: ja pelkää, et niinku, et jos se lapsi pääsis irti, niin et tota et se olis sillee raivon partaalle, et siit tekis miel hakata... sitä. Sillee

myöntelevää ääntelyä

Lapsi8: väkivaltaa

Lapsi6: tekis miel käyttää väkivaltaa

Muiden lasten ärsyntymistä voidaan perustella työntekijöiden huomion kautta:

Lapsi10: ja kaikki huomiot taas menis niinku siihen (*Lapsi8:* *niin, joku muukin sanoo saman*) lapseen. Et jos vaik jollain on asiaa vaikka jollekki aikuiselle, mut sit se ei vaikka ehi (*Lapsi8:* *nii se ei pysty*) jutella sun kaa asiast koska toinen riehuu ja kaikkien pitää olla siinä

Lapset pohtivat myös lastenkotilasten keskinäistä ja yhteisöllistä asioiden ja kiinnipitotilanteiden käsittelyä. Heidän mukaansa muut lapset saattavat kysyä ohjaajalta tapahtumien kulusta, mutta lasten puheessa painottuu se, että ohjaaja ei yleensä kerro. Epäselvä tilanne voi herättää asiaa pohtivassa lapsessa erilaisia ajatuksia. Lapset liitävät tapahtumien selventämisen aikuisen tehtäväksi. Lastenkodissa aamulla tapahtunut kiinnipitotilanne ei ole välttämättä unohtunut koulupäivän aikana lasten mielistä.

Tarja: no mut sitten kun ne muut lapset on siellä koulussa ja ne tulee

koulupäivän jälkeen takas sinne lastenkotiin, ni puhutaanks siitä mitä
aamulla tapahtu? Puhuuko ne lapset?

lapset vastaavat myöntävästi (joo)

Tarja: sit ei oo unohdettu siis?

Lapsi9: ja ruvetaan miettii, et jos on vaik vaan kuullu jotain, sitte mietitään, jos niinku kukaan aikuinen ei o selventänyt mitä on tapahtunut, se rupee itte miettii ja keksii kaikkee, et mitä on mahdollisesti voinut tapahtua, jos on vaan kuullut

Kiinnipitämisestä puhuminen lasten keskuudessa ei ole ongelmaton asia. Vaikka lapset saattavat kysyä kiinnipidetyltä lapselta missä hän on ollut, he eivät välttämättä puhu siitä enempää (esim. H1). Puhumattomuutta voidaan perustella esimerkiksi sillä, että kiinnipidossa ollut lapsi saattaisi siitä provosoitua:

Tarja: hmm. Puhuukohan kukaan lapsista sen lapsen kanssa, joka siinä lattialla on ollut?

Lapsi8: tuskin

Lapsi9: ei

Lapsi7: ei siks koska se voi provosoida (--)

Kiinnipidosta voidaan keskustella joissakin tilanteissa lasten ja työntekijöiden kesken yhteisesti.

Tarja: kuvittele, mitä siinä vois tapahtua.

Lapsi12: juttelee ja

Susanna: niin, mä lähinnä mietin sitä, et et jutellaanko siitä jotenkin yhteisesti siitä tapahtumasta?

Lapsi12 ja Lapsi11: joo-o

Susanna: onks ohjaajat sitten siinä mukana?

Lapsi11: joo ja *Lapsi12:* joo

Haastatteluissa oli kuitenkin yhtenä juonteena näkemys, jonka mukaan kiinnipidosta ei ole oikein puhuta yhteisesti.

Susanna: no mitäs sitten se toinen ohjaaja, joka lähtee sieltä huoneesta ulos?

Lapsi2: menee sinne muitten lasten luo

Tarja: hmm-m.

Susanna: kysyyköhän ne lapset mitä siellä on tapahtunut?

Lapsi2: joo

Susanna: vai ehtiikö se ohjaaja kertomaan? Lapset ehtii kysymään?

Lapsi2: kysyy

Susanna: lapset kysyy ensin?

lasten myötäilyä

Susanna: mitäs se ohjaaja vastaa?

Tarja: voiks se kertoo tai kertookohan se mitä siellä on tapahtunut vai?

Lapsi2: ei kerro

Tarja: se jotenkin kuittaa asian silleen aika yleisesti?

Lasten puheessa kiinnipito mielletään ennen kaikkea yksittäisen kiinnipidetyn lapsen ja työntekijöiden väliseksi asiaksi:

Susanna: kaikki kattoo yhdessä telkkaria. No puhutaanks siitä asiasta vielä sitten jotenkin yhteisesti?

Lapsi11: ei

Susanna: ei? Elikkä ne lapset, jotka jäi sinne sohvalle kattelee telkkaria ni ne ei esimerkiksi kysy ohjaajilta, et mitä siellä tapahtui?

Lapsi12: kyllä ne varmaan kysyy, mut ohjaaja ei voinut kertoa

Tarja: hmm

Susanna: no mitäs ne ohjaajat vastaa sitten?

Lapsi12: no, et se ei oo teidän asia

Lasten näkemysten mukaan tapahtumista voi joissakin tapauksissa saada viiheellistä tietoa:

Tarja: mut hei, saanks mä kysyä vielä siitä iltapäivästä, et kun se ohjaaja tulee ja siltä kysytään, et mitä siellä tapahtui, niin ohjaaja sanoo... sanoiks sä, et se ei kerro mitään...

Lapsi12: niin

Tarja: ...et se ei voi kertoa?

Lapsi12: niin

Tarja: ni eiks se sit, kuuleeks ne lapset mitään siitä mitä siellä on tapahtunu?

Lapsi12: tai ne lapset tietää, on ne kuullut et sil oli, et se ei pystynyt rauhoittumaan tai et siitä pidettiin kiinni, mut ei mitään semmosii, et mitä ne teki tai mitä, niin

myötäilevää ääntelyä

Susanna: mut et se käy kuitenkin näille lapsille selväks, et siel oli kiinnipito?

Lapsi11 ja Lapsi12: niin, niin

Tarja: selvä

Lasten puhe, jonka mukaan poissaolevasta lapsesta puhutaan, on pysäyttävä. Sen mukaan lapset saattavat puhua keskenään kiinnipidosta ja kiinnipidettäväs-
tä lapsesta, mutta vaikenevat lapsen saapuessa heidän seuraansa. Episodi on py-
säyttävä ennen kaikkea siksi, että lasten keskinäiseen nöyryyttämiseen ja pilk-
kaamiseen liittyvät asiat eivät ole kovin vahvoja lasten muussa puheessa.

Susanna: no mut, mitäs ne muut lapset aattelee siitä, siitä, niistä äänistä, mitä sieltä yhden lapsen huoneesta kuuluu?

Lapsi5: nauraminen

Susanna: nauraminen?

Lapsi5: joo, tai ei naura siis tai jotain tai en mä tiedä

Lapsi3: tai jotkut lapset saattaa sille huonommin käyttäytyvälle saattaa nauraa tai haukkua sitä. Ni silleen. Ne saattaa nauraa tai haukkua sille, joka on vielä siellä kiinnipidossa

Susanna: nauraaks ne ja haukkuuks sitten kun se laps tulee pois sieltä kiinnipidosta?

Lapsi3: no ehkä silloinkin saattaa...

Lapsi5: ei

Lapsi3: ...mut sen aikana. Sitten ne supattelee siitä, et onks toi vähän vinksahnut, kuin vammanen toi on, saattaa jotain tollasta

Lapsi5: tai, en oo varma, luulisin, et ne eka puhuu, ne puhuu, mut sit ku se tulee paikalle, ne ei puhu enää siitä

Susanna: elikä muut lapset puhuu keskenään, mut et sitten kun se lapsi, ketä on kiinnipidetty, tulee paikalle ni sit, sitten siitä asiasta ei enää puhuta?

Lapsi5: (*myötäilyä*) mut jos se on poissa ni siitä varmaan puhutaan

Tarja: poissaolevasta puhutaan

Lasten puheessa otetaan myös kantaa siihen, kenelle tieto mahdollisesta kiinnipitamisestä kuuluu. Lasten mukaan kiinnipidosta kerrotaan ennen kaikkea vanhemmille, mutta joissakin tilanteissa myös sosiaalityöntekijälle ja opettajalle.

Tarja: onks se sen jälkeen täysin unohdettu juttu?

Lapsi1: ei

Tarja: ei.

Lapsi1: ei, ehkä.

Tarja: jos se ei o unohdettu juttu, niin miten se muistetaan sitten?

Lapsi1: kertomalla kotiin siitä. Kotona

Tarja: hmm. Se laps kertoo kotona?

Lapsi1: niin

Tarja: mut se vois olla kertomattakin koska sä sanoit, et ehkä kertoo kotona. Mitäs sä ajattelet, et oisko se tarina – unohtuuks tää episodi sitten sen jälkeen kun kaikki tulee koulusta kotiin?

Lapsi2: ei

Tarja: miten se sun mielestä vois jatkua?

Lapsi2: et se ohjaaja soittaa sen lapsen vanhemmille ja kertoo, et mitä on tapahtunu

Tarja: mites semmonen soittaminen tapahtus? Et onks se niin, et ohjaaja soittaa vai pyytääks se sen lapsenkin siihen kertoon et mitä tapahtu vai

Lapsi1: aikuinen kertoo. Aikuinen mieluummin...

Susanna: jos se, ne aikuiset soittaa sille vanhemmille niin soittaiskohan ne vanhemmat sitten sille lapselle ja kysyis mitä on tapahtunut?

Lapsi2: joo

Vanhemmille kertominen voi tapahtua myös kiinnipitämistä seuraavana päivänä esimerkiksi silloin, jos kiinnipito on tapahtunut illalla. Lapsi saattaa soittaa itse sosiaalityöntekijälle:

Susanna: joku mainitsi, et soittaa sosiaalityöntekijälle

Lapsi7: joo, et nää on kauheit sadistei, et soittakaa 112 (--)

Susanna: eli siis lapsi soittaa sosiaalityöntekijälle?

Myötäilevä hyminää

Lasten puheessa kiinnipitämistä ja kiinnipitoa määritellään moniin tekijöihin kytkeytyvänä asiana, jolloin kiinnipito saa niin suppeampia kuin laajempia merkityksiä. Tästä moniulotteisuudesta huolimatta keskeisin juonne liittyy siihen, että ohjaajat voivat ottaa kiinni rauhoittaakseen lasta. Sanallisen rauhoittelun ja rauhoittamisen teema on vahva lasten puheessa.

5.2. Kaikki ei ole kiinnipitoa

Kiinnipidon määrittelyä voi tehdä myös erottelemalla sitä muusta lastenkotien työntekijöiden toiminnasta. Lasten haastatteluissa sitä tehdään tilanteessa, jossa lapsen ohjaamiseen liittyy fyysinen ulottuvuus ja lapseen kosketaan nukku-
maanmenon yhteydessä. Kaikkien lasten mukaan tällaisessa tilanteessa ei ole ky-
se kiinnipitämisestä. Keskeisenä perusteluna on se, ettei lapsi riehu tilanteessa:

Susanna: (kuvauksen jälkeen) Mites tää tilanne. Onks tää tilanne teidän mielestä sitten lapsen kiinnipitämistä?

Lapsi1: ei

Lapsi2: ei

Tarja: Tos on ilta. Mä kirjoitin kiinnipito ei ja sit mä laitan tähän, et kun sä sanoit, et minkä tähden se ei oo sun mielestä kiinnipito, mä kirjoitan siitä kanssa tähän muistisanan.

Lapsi1: koska...

Lapsi2: se lapsi ei riehu

Lapsi1: niin

Tarja: mut jos se ois riehunu siinä niin ja sitten oltais otettu olkapäistä kiinni, niin sitten se ois ollut kiinnipito?

Lapsi2: joo

Lapset tunnistavat puheessaan koskemisen ja kiinnipitämisen välisen yhteyden. Kaikki koskeminen ei kuitenkaan määrity puheessa kiinnipidoksi ja yhtenä perusteluna on työntekijän toiminnan luonne. Kiinnipitämisen ja muun fyysisen ohjaamisen erottelua tehdään esimerkiksi otteen kovuuden mukaan:

Susanna: ... ja ohjaa sänkyyn ja peittelee sitten sen lapsen peiton alle ja laittaa sen lapsen pään tyynyyn ja pitää lasta olkapäästä kiinni. Elikkä tää on tää tilanne. Niin onks tää teidän mielestä kiinnipito?

Lapsi12: ei

Lapsi11: ei

Lapsi12: mut se vaan rauhoittelee sitä

Lapsi11: ja pitää sillai, et se ei pääse siitä

Tarja: mikäs se erottais kiinnipitotilanteesta?

Lapsi11: no, et se vaan pitää hellästi

Toisessa yhteydessä eroa kuvataan seuraavalla tavalla:

Tarja: tekiks toi ohjaaja tossa teidän mielestä oikein?

vastaavat, että joo

Tarja: et se meni ja paino...

Lapsi10: se ei ehkä alkanut sillee, et nyt (*vähän ärhentelevä ääni*) siis niinku sillee

Lapsi9: se ei käyttänyt heti kovempia otteita

Lapsi10: se ei ottanut rajua, rajusti

Lasten puheessa kuitenkin tunnistetaan elementtejä, joiden myötä tilanne olisi voinut johtaa muunlaiseen lopputulemaan:

Lapsi10: et jos se ohjaaja ois vaik, onhan niitä heikkohermosia, (--) joku ois voinut vaik tai sillee aikuinen ois voinut olla silleen *nyt riitti*, jos sil on vaik huono päivä ni se, et ois ite purkanut siihen lapseen ja niinku, mites mä nyt selitän tän. Niin, ja jos se ois nyt alkanut jotain et *nyt nukkumaan heti (SH)* ja jotain, sit se lapsi oli muutenkin tollanen, ylimääräistä energiaa. Sit se lapsi ois saattanut vaikka sitte alkaa riehumaan siinä, et toi oli hyvä juttu, koska se aikuinen oli niin rauhallinen, sit se lapsikin pystys niinku.

Vinjetissä kuvattu toiminta – lapsen rauhoittelu nukkumaan lasta koskien – tunnistetaan lasten puheessa oikeaksi ja oikeudenmukaiseksi. Se mielletään tilanteeksi, johon ei välttämättä palata jälkeinpäin:

Susanna: onks tässä tilanteessa jotain sellaista, mitä, et joko niinkö lapsi tai ohjaaja ois voinut tehdä toisin tai ois pitänyt tehdä toisin?

Lapsi1: ei

Lapsi2: ei

Tarja: et se on ihan ookoo, et se ohjaaja otti ja vei sänkyyn ja pisti pään tyynyyn?

Myötäilyä (--)

Tarja: ja sitten aamulla kun se lapsi herää niin onk se sitten jo unohdettu tapahtuma vai?

Lapsi1: joo

Lapsi2: *myötäilee*

Lasten puheessa kolmannen vinjetin nukkumaanmenotilanne mielletään sellaiseksi, mistä ei myöskään tarvitse välttämättä kertoa kenellekään ulkopuoliselle. Tällöin tilanne jää lapsen ja työntekijän väliseksi:

Susanna: no mitäs te ajattelette siitä, että et kenen pitäis tietää tällaisesta tilanteesta?

Lapsi11: ei kenenkään

Tarja: ei kenenkään ulkopuolisen?

Lapsi12: ei

Kiinnipitäminen määrittyy lasten puheessa myös toisesta suunnasta siten, että se erotetaan lastenkodin ulkopuolisten ammattilaisten toiminnasta. Tällöin lastenkodin ohjaajan kiinnipitämisedellytykset voivat ylittyä ja keinot loppua. Lapsen puheessa se määrittyy tällöin joksikin muuksi kuin kiinnipidoksi.

Lapsi7: (--)) siks mä vaan sanoin, että toi oli vähän värittämistä, et jos se oikeesti se lapsen väkivalta on niin pahaa, et se kiinnipito ei enää auta, et jos oot sen kokoinen, et sitä ei voi enää pysäyttää, ni sit joku poliisi tai tällanen ottaa kunnolla kii. et käyttää jotain muita otteita kuin kiinnipittoa.

Lapsi8: niinku poliiseilla on toi, niil on lupa käyttää kovempia otteita ku siviileillä.

Kiinnipitäminen tunnistetaan myös lastenkodille ominaiseksi toimintatavaksi. Vertailua tehdään työntekijän ja vanhemman asemien erottelun kautta. Tähän kytkeytyy myöhemmin samassa katkelmassa myös sattumisen teema ja työntekijän tunteminen.

Lapsi7: ei mut jos, jos se on sillai et vanhempi ja lapsi, et mä oisin vaikka isä ja sit mun lapsi ois, mä joutuisin pitää sitä kii tai sillä ajatuksella ja sanoisin, et rauhotu nyt ja sit jotenkin lohduttelisin siinä, et kaikki on ok ja sit se on vaan vähän eri asia, jos joku random hoitsu tulee siihen (*pitää uhkaavaa ääntä, SH*), sit se ottaa kädest kii.

Lasten puheessa on myös erilaisia tulkintoja siitä, mitkä asiat ikään kuin riittävät kiinnipidon käynnistymiseksi. Alla olevassa kohdassa keskustellaan tästä rajasta ja määritellään toimintaa, mikä riittää kiinnipidon perusteluksi:

Lapsi7: toi on. Mun mielestä toi, olkoon toi on vaan paperiin kirjoitettu,

mut mun mielestä toi erottuu aika paljon siihen, et minkälainen kiinnipito oikeesti on. Et se on mun mielestä vähän väritetty et. Sillai, et jos kelaa, et jos se lapsi potkii reppuu ja menee maahan ja sit se suuttuu..

Lapsi8: ja sit se alkaa potkii aikuista ja hakkaa aikuista

Lapsi10: ei oo yhtää mustamaalattu. Niin.

Lasten puhe siitä, mikä on kiinnipitoa ja mikä ei, on vahvaa. Lasten näkemykset asiasta ovat kovin yhteneväisiä. Eronteko liitetään ennen kaikkea koskemisen ja työntekijän toiminnan tapaan. Tämän perusteella välittyy viesti siitä, että koskeminen on osa lastenkodin arkea lasten ja työntekijöiden välillä.

5.3. Vahvan vallan- ja voimankäytön mahdollisuus

Edellä sanotun lisäksi haastatteluissa on läsnä myös puhetta, joka ilmentää erilaisia vallan ja voimankäytön muotoja. Joissakin kohdissa lapset yhdistävät kuvitteellisiin kiinnipitotilanteisiin asioita, joita voidaan tulkita vahvan väkivaltapuheen kehyksessä. Tällainen puhetapa tulee näkyväksi erityisesti kohdissa, joissa lapset liittävät työntekijöiden toimintaan ja lapsen asemaan kiinnipitotilanteessa poikkeuksellisen voimakkaita ilmaisuja esimerkiksi ”kurittamisen” taivoista ja päämääristä. Tässä vallan- ja voimankäytön mahdollisuus sekä vahvan väkivallan teema ymmärretään nimenomaan puhuttuna asiana, jonka vinjettien avoimuus on lähtökohtaisesti mahdollistanut. Kyse on siis ennen kaikkea haastattelussa vinjettitarinoihin kytkeytyvästä puheesta, jonka ilmenemisen pohdintaan palaan puhutavan sisällöllisen esittelyn jälkeen.

Vahvan vallan- ja voimankäytön mahdollisuudeksi tulkitseen lasten puheessa esiintyneet kohdat, joissa kuvataan esimerkiksi lapsen puhumisen estämistä jonkinlaista apuvälinettä käyttäen (kuten suukapula) tai lapsen raajojen ”satuttavaa vääntämistä”. Lyömisteemaa lähestytään lasten puheessa eri tavoin. Joissakin kohdissa sen mahdollisuuteen viitataan esimerkiksi ”litsarin takaraivoon antamisena” (H2), kun taas toisissa yhteyksissä sitä ei pidetä todennäköisenä aikuisen toimintatapana:

Lapsi3: mitä hitsii

Tarja: meillä on vaihtoehto c

Susanna: tää on vaihtoehto c. Niin.

Lapsi3: ei ne aikuisten yleensä...

Susanna: mitä olit sanomassa? Et aikuiset ei yleensä...

Lapsi3: lyö ketään

Lasten puheessa mahdolliselle vallan- ja voimankäytölle haetaan oikeutusta työntekijän toiminnan määrittelyn kautta esimerkiksi toteamalla, että ”ohjaaja toimii näin nimittelevän ja kiroilevan lapsen kanssa” (H2). Ilmaukset, joissa mainitaan esimerkiksi ”kuritusta” ja ”kipukokemusten tuskaisuutta”, tulkitsen vahvan väkivaltapuheen kehykseen kuuluviksi. Kurituksen teemaan liittyy esimerkiksi maininnat ”kahleista”, ”vitsaniskuista” ja ”kunnon kurittamisesta”. Tällaisessa puheessa korostuvat erityisesti välineellisen väkivallan muodot. Haastattelupuheessa tämän kaltaisen toiminnan mahdollisuutta perustellaan esimerkiksi yhdistämällä se ”lapsen oppimiseen ja tottelemiseen” (H2) ja sen oikeutus ilmenee joissakin keskustelukohdissa kohdissa melko vahvana:

Tarja: et tietysti me aateltiin tässä tapauksessa, että tää ois sillai niinku että ne ois siinä eteisessä ja se ohjaaja ottaa kiinni sitä kiukuttelevaa lasta. Et me aateltiin siinä että me kysyttäis teiltä että miltä siit lapsesta tuntuu? (--)

Lapsi3: vai miltä siitä tuntuu? Öö, aattele että ainaki siitä lap, pennusta tuntuu erittäin vihaiselta, mut toisaalta se pentu on huonosti kasvatettu kuriton pikku paskiainen (--) ja sitte ku sille kurittomalle pikku paskiaiselle, ni sille pitää opettaa rajummin tapoja, ku ei ymmärrä kerrasta.

Lasten puheessa esiintyy myös muunlaisia fyysistä väkivaltaa kuvaavia mainintoja, kuten ”niskaperseotteen” ottamista, potkimista ja heittäilyä. (H4) Vahvaksi väkivaltapuheeksi ymmärrän myös tietynlaiseen seksuaaliseen toimintaan liittyvät maininnat, kuten esimerkiksi ”raiskauksen”. Puheyhteydestä ei aina käynyt ilmi, liitettiinkö tällaisen toiminnan kuvaus lapsen keskinäisiin vai lapsen ja työntekijän välisiin suhteisiin. Myös kuolemateemaa sivutaan etenkin toisen vinjettitarinan kohdassa, jossa lapsen huoneesta kuulunut meluaminen vaimenee:

Susanna: (--) ja mitäs siel sitten tapahtuu, kun siellä tuleeikin yhtäkkiä sitten hiljaista? Eikä kuulu enää tavaroiden heittäilyä.

Lapsi11: se kuolee

Susanna: oisko jotain muuta vaihtoehtoa kuin kuolema?

Tarja: mut jos se kuolee, ni kerro ensin, et mitä sille tapahtui siinä sitten?

Lapsi11: no, sitä sitten lyötiin pesäpallomailalla päähän

Lapsi12: se ammuttiin

Naureskelua

Lapsi12: no ei. Sitä pidettiin kiinni. Ja sit se rauhottu

Suorat kivun kuvaukset esimerkiksi ”kurituksesta” ja raa’an väkivallan teemat ovat osa tässä raportoitavien tutkimushaastattelujen puhetta. Joissakin haastatteluissa tämän kaltainen puhe on vahvemmin läsnä kuin toisissa. Haastatteluissa vahvan vallan- ja voimankäytön mahdollisuudeksi määrittävistä asioista puhuttiin pääasiassa enemmän naureskelemaan ja humoristiseen sävyyn kuin muista kiinnipitomäärittelyistä. Haastateltavat hakivat myös rajaa liiallisiksi määrityneisiin kuvauksiin esimerkiksi toteamalla, että jonkun tyyppinen toiminta on esimerkiksi jo ”vähän liian raakaa”. Kuvitteluun viitataan esimerkiksi toteamalla värikkään kuvauksen perään, että ”sellainen oli mun mielikuva” (H2).

Tämän tyyppistä puhetta, jossa työntekijöiden toimintaa kuvataan värikkäällä sanastolla ja kipukokemusten tuottamisella, on aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa kutsuttu myös väkivallan karnevalisoinniksi. Sitä on käsitteellistetty myös mielikuvitusväkivallan kautta, jonka on tulkittu liittyvän esimerkiksi koulukotikontekstissa laitosenlaman ja laitostilan rajallisuuteen (Honkatukia ym. 2004, 180–181). Edellä kuvattuja asioita on tunnistettu myös koulukotinuorten väkivaltapuheesta (Honkatukia ym. 2004). Tutkijoiden mukaan koulukodissa väkivallan joukkoluonne, instrumentaalisuus ja nuorten keskinäinen lojaalisuus tulevat selvimmän esiin nuorten ja henkilökunnan välisissä konflikteissa. Koulukotinuorten väkivaltapuheeseen sisältyy kuvauksia erilaisesta satuttamisesta ja sattumisesta, kuten kovakouraisesta kiinni ottamisesta, raajojen satuttamisesta, nuoria loukkaavasta puhetavasta ja epäluottamuksesta. (Emt. 162.)

Tässä raportoitavissa haastatteluissa on niin ikään tunnistettavissa puhetapa, jossa korostuu näkemys lapsen alisteisesta asemasta. Aiempaan tutkimuskirjallisuuteen peilaten sen voi ajatella ilmentävän lapsen toiminta- ja osallisuusmahdollisuuksien kapeutta ja lapsen tietynlaisesta voimattomuutta lastenkotiympäristössä. Kiinnipidon teemaan kytkeytyvänä puhetapana siinä on vahvana juonteena myös kuvaukset sellaisen kasvatustoiminnan mahdollisuudesta, joka määrittyy väkivaltaiseksi. Kuvitteellisissa kiinnipitotilanteissa sille haetaan perusteluja työntekijän toiminnan ohella myös lasten omasta toiminnasta ja asemoitumisesta esimerkiksi ”kurittomaksi pikku paskiaiseksi” (ks. sitaatti edellä).

Väkivaltatutkimuksen piirissä puhuttu, koettu tai tehty väkivalta tunnistetaan eri asioiksi. (Esim. Honkatukia ym. 2004, 184.) Se, mistä tämän kaltainen puhe tässä yhteydessä kumpuaa, on avoimeksi jäävä kysymys. Tämän tutkimuksen haastattelumenetelmä perustui kuvitteluun ja kuvitteellisiin kiinnipitotilanteisiin, jolloin äärimmäiset kuvaukset olivat jo lähtökohtaisesti mahdollisia. Niitä ei haluttu sulkea pois etukäteen. Haastattelujen aikana niille pyrittiin löytämään myös vaihtoehtoja (ks. sitaatti edellä). Toisaalta vahvan vallan- ja voimankäytön mahdollisuudeksi määritellyn puhetavan piirteitä on myös ratkaisuaineiston sel-

laisissa kohdissa, joissa lapsen todetaan viitanneen esimerkiksi ”kiduttamiseen tai pahoinpitelyyn” (ks. ratkaisuaineiston esittely). Nämä ovat siis kohtia, joissa työntekijät ovat kirjanneet lapsen puhetta tai sanomisia kiinnipitotilannetta koskevassa ratkaisussa. Siten vahvan vallan- ja voimankäytön mahdollisuudeksi määritellyn puhettavan voi ajatella olevan jollakin tavalla tunnistettu asia lastenkotiympäristössä.

Vahvan vallan- ja voimankäytön mahdollisuudeksi määritellyt kuvaukset ovat osa haastattelutilanteissa tuotettua puhetta. Siksi tällaisen puheen esiintymistä ei pidä tulkita siten, että lapsi olisi tullut raiskatuksi tai kuritetuksi lastenkodissa. Toisaalta tällä tavalla tulkittu lasten haastattelupuhe ei myöskään poissulje sitä mahdollisuutta, ettei joskus jokin lastenkodissa tapahtuva tilanne tai toiminto voisi olla ylilyövää tai lasta loukkaavaa. Vaikka tällainen puhe voi olla haastattelutilanteessa leikittelyä, on tärkeää tiedostaa se, että tilanteet voivat mennä joskus yli sallittujen rajojen.

5.4. Kehot ja puhe kohtaavat

Lasten näkemysten mukaan kiinnipito asettuu osaksi lastenkodin sosiaalisen järjestyksen tuottamisen ja ylläpitämisen tapaa. Lasten puheessa kiinnipito liittyy lapsen toiminnan ja käyttäytymisen kontrolliin ja se nähdään yhtenä lastenkodin toimintamuotona. Niin ikään lasten puheessa tunnistetaan se, että kaikissa kohdissa kiinnipito ei ole oikeutettua tai oikein toteutettua. Tätä ilmentää se, että esimerkiksi liiallisen voimankäytön mahdollisuus tunnistetaan. Kiinnipitoon ja kiinnipitotilanteisiin liitetään monia tasoja erilaisista tunnetiloista fyysisen kivun kokemuksiin. (Myös Honkatukia ym. 2004, 163.) Puhe ja vuorovaikutus näyttäytyvät konkreettisen toiminnan ohella keskeisiä. (Ks. myös Kekoni ym. 2008, 89–90.)

Lasten näkemyksiä tulkitsemalla kiinnipidon ja kiinnipitotilanteen voi kiteyttää kehon ja puheen kohtaamiseksi. Tämä kohtaanto toteutuu lapsen ja aikuisen tai aikuisten välillä, mutta se ei ole irrallaan muusta ympäristöstä ja yhteisöstä. Koska eri toimijoiden kehot kohtaavat konkreettisesti, on tilanne fyysinen luonteeltaan. Tilanteessa kohtaavat myös eri toimijoiden puheet. Sekä lapsi että työntekijät puhuvat. Puhetyylit voivat olla toisistaan poikkeavia huutamisesta ja uhkailusta rauhoittavaan puheeseen eikä dialogia välttämättä synny, mutta puhe on tilanteessa vahvasti läsnä. Tietyissä puhettavassa se on läsnä myös lapsen puhemahdollisuuden estämisenä. Lasten haastatteluissa puhetta ei lähestytä sukupuolisidonnaisesti, vaan se on yleisesti keskeinen elementti.

Lasten puheessa kiinnipitämisellä ohjataan lasten toimintaa ja käyttäytymis-

tä, jolloin siihen kytkeytyy vahvasti kontrollin, rajaamisen ja lasten hallinnan elementtejä. Vallan erilaiset muodot ovat läheisesti kytköksissä kaikkeen lastenkotoimintaan. Vahvan vallan- ja voimankäytön kuvaukset lastenkotikontekstissa kiteyttävät niihin liittyvän ristiriitaisuuden sekä lasten ja aikuisten välille mahdollisesti muotoutuvat vastakkainasettelut. Yhtäältä lastenkodeissa ilmenevällä vallankäytöllä tavoitellaan lapsen parasta ja hyvinvoinnin tukemista, mutta toisaalta sen raja lasta alistaviin ja itsemääräämisoikeutta loukkaaviin toimintamuotoihin ei ole aina kovin selkeä. (Hoikkala 2011.)

Kiinnipidon erottaa muusta fyysisen ulottuvuuden sisältävästä toiminnasta ennen kaikkea tapa koskea ja toteuttaa kontrollia. Laura Steckley (2012) on tarkastellut koskettamista osana sijaishuollon rajoittamistoimia. Hänen tutkimuksessa koskemisen teema on osoittautunut tärkeäksi ainakin neljällä tavalla. Ensinnäkin työntekijät voivat nähdä sen riskinä ja kiinnipitotilanteisiin liittyvänä epämiellyttävänä asiana. Myös nuoret liittyvät siihen negatiivisia kokemuksia. Neljänneksi kosketus liittyy lapsen fyysiseen rajoittamiseen ja lapsen kiinnipitämisen karttiseen elementtiin erityisesti sellaisten nuorten kohdalla, joita pidetään kiinni usein ja toistuvasti. Se on siten keino purkaa tunteita ja joidenkin lasten kohdalla siitä voi muodostua tavanomainen tapa tunteidenpurkuun. Vaikka koskettamisella nähdään olevan tärkeä rooli ihmisen elämässä, on viimeaikainen *pelon kulttuuri* vahvistanut siihen liittyvää varauksellisuutta ja hämmennystä (emt. 540). Tällä viitataan hyväksyttävänä ja ei-hyväksyttävänä pidettävän koskettamisen rajan hämärtymiseen (emt. 541). Suomalaisessa sijaishuoltokeskustelussa tämän tyyppinen puhe on ollut toistaiseksi ohutta.

Steckleyn (2012) mukaan monet asiat vaikuttavat siihen, millaiseksi koskettamisen ja siten fyysisen rajaamisen ulottuvuus lastenkotiympäristössä muodostuu. Hän viittaa brittitutkija Andrew Wardin tapaan jäsentää koskettamista toisaalta lapsen perushoivaan liittyvänä konkreettisenä asiana mutta myös sanallisesti ja metaforisesti toteutuvana asiana. Hän liittää lastenkodin (terapeuttisen) perustehtävän toteutumisen edellytykset ilmapiiriin, jossa vallalla ovat ymmärrys, hyväksyntä ja kunnioitus. (Steckley 2012.) Näihin teemoihin myös tätä tutkimusta varten haastateltujen lasten näkemykset vahvasti kytkeytyvät.

6. Yhteenveto ja viestit kehittämistyön tueksi

Tämän tutkimuksen tehtävänä on ollut kiinnipidon ja kiinnipitotilanteiden jäsentely lastenkotikontekstissa kahden aineiston avulla. Tavoitteena on ollut sen selvittäminen, *mitä kiinnipito voi olla ja mitä sillä mahdollisesti tavoitellaan*. Tarja Pösö (2004b, 210) näkee sijaishuollon keskeiseksi tehtäväksi onnistuneen arjen tarjoamisen mahdollisimman monelle sitä tarvitsevalle lapselle. Lasten arkielämän ja arjen hallinnan, arkipäiväisten tapahtumien sietäminen ja kestäminen sekä niistä selviämisen taitojen tukeminen ovat lastenkotitoiminnan ydintä. Lastenkodissa voi kuitenkin syntyä tilanteita, joissa lapsen kiinnipittäminen jää ainoaksi toimintavaihtoehdoksi.

Tämän tutkimuksen aineistot paljastavat kiinnipitoon liittyviä piirteitä ja yhteisesti jaettuja näkemyksiä esimerkiksi kiinnipidon hyväksyttävyydestä ja tilannekohtaisuudesta. Kiinnipito ei ole kuitenkaan yhdenlainen lasten kuvauksissa, jolloin se ei palaudu yhdeksi suppeaksi asiaksi. Fyysisen kiinnipitämisen ohella siihen liittyy monia muita ulottuvuuksia, jolloin tarvitaan kiinnipitoon liittyvää laajempaa tulkintakehystä. Tämän tutkimuksen aineistojen valossa kiinnipito näyttäytyy melko tavanomaisena lastenkodin toimintatapana. Lasten puheessa kiinnipitoa pidetään luvallisena lapsen ei-sallittuun käyttäytymiseen puuttumisen keinona tiettyjen edellytysten vallitessa. Lasten kiinnipitoon liittyneiden näkemysten mukaan kiinnipitotilanteessa yhdistyvät erityisesti lapsen ja työntekijän toiminta ja puhe.

Lastenkodin arjessa kiinnipito näyttäytyy niin yksilöllisenä kuin yhteisöllisenä asiana. Lasten keskinäiset suhteet ja lastenkodin yhteisöllisyys näyttäytyvät kovin merkityksellisinä lasten puheessa. Vertaissuhteisiin liitetään niin kannatteen kuin häirinnän ja väkivallan mahdollisuuksia. (Esim. Honkatukia ym. 2004; Hoikkala 2007.) Tästä näkökulmasta on tärkeää kiinnittää huomiota kiinnipidon käsittelyyn yhteisössä lasten ja aikuisten välisenä, mutta myös lasten keskinäisenä asiana. Tämän yhteisöllisen tason rinnalla on toki muistettava yksilöllisyys ja se, että kiinnipito tulee tarpeeksi käsitellyksi yksittäisen lapsen kanssa. Käsittelyn tapojen ja sisältöjen tulisi näkyä myös lasta koskevissa dokumenteissa entistä selkeämmin. Havainto kiinnipidon yhteisöllisestä luonteesta konkretisoi myös sitä, että kaikki lastenkodissa tapahtuvat asiat eivät tule työntekijöille näkyviksi eikä työntekijöiden valvonta ulotu kaikkialle.

Kiinnipito liittyy väkivallan ja turvallisuuden teemaan monella tavalla. Psykkisesti huonokuntoisesti ja väkivaltaisesti käyttäytyvän lapsen tarpeisiin vastaaminen on arvioitu haasteelliseksi (Tervonen-Arnkill 1999). Tilannetta ei helpottane

tutkimuksen toteuttaneessa järjestöissäkin tehty havainto siitä, että sen ylläpitämiin lastenkoteihin sijoitettavilla lapsilla on entistä enemmän tämän tyyppiisiä piirteitä toiminnassaan. (Lehto 2014.) Samaan aikaan asiakasvalintaprosessit ovat nopeutuneet, jolloin lapsen ja lastenkodin ”mätsääminen”/matching saa aivan uusia piirteitä. (Laakso 2013; Pösö & Laakso 2014.) Sijaishuoltokentän sisäinen sekä sen ja mielenterveyspalveluiden välisten suhteiden uudelleen määrittely kytkeytyvät olennaisesti lastenkotien perus- ja erityistehtävien määrittelyyn. Lastenkotien aseman vahvistuminen viimesijaisena ja haastavampien lasten tarpeisiin vastaajana onkin hyvin todennäköistä.

Olen toisessa yhteydessä todennut, että lastensuojelun sijaishuoltoon paikan-tuvan väkivaltailmiön ymmärtämiseen tarvitaan moniulotteista ymmärrystä esimerkiksi ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta ja väkivallasta sekä sen ilmene-miskontekstista ja omaan toimintaan ja ajattelutapaan vaikuttavista tekijöistä, arvoista ja asenteista sekä eettisistä sitoumuksista. (Hoikkala 2007.) Sama pätee tämän tutkimuksen teemaan. Asianmukaiseksi määrittyvä kiinnipitotyöskentely edellyttää työntekijöiltä paljon ammattitaitoja sekä arkielämän tapahtumien ennakoimista ja toimivaa tilannetajua. Oman toiminnan refleктоivalla ja kriittisel-lä tarkastelulla on mahdollista lisätä myös lapsen etua ja oikeuksia kunnioittavaa asennetta. (Hoikkala 2003; Lehto 2014.)

Tutkimuksen lastenkodeissa kiinnipito ymmärretään hoidollisena toimen-piteenä, jonka teoreettiset kiinnikkeet ovat varhaisen vuorovaikutuksen häiri-öitä selittävässä psykoterapeuttisissa lähestymistavoissa. (Lehto 2014; Mykkä-nen 2012; ks. hoidosta ja hoidollisuudesta lastenkotihoidossa myös Kyrönseppä & Rautiainen 1993.) Kekoni, Kitinoja ja Pösö (2008) ovat erityistä huolenpitoa jäsentäessään tulkinneet hoidon huolenpitoa vahvemmaksi ilmaisuksi ja esi-merkiksi juuri psykoterapeuttiseen ymmärrykseen ja toimintaan pohjautuvak-si ammatilliseksi toiminnaksi. Lehdon (2014) mukaan hoidollisuuden keskeiset elementit muodostuvat turvallisuudesta ja vuorovaikutuksesta.

Samalla on kuitenkin tärkeää muistaa, että kiinnipitoon yhdistyy tuen ohella kontrollin elementtejä. Jos kiinnipitoa tarkastellaan vain tuen näkökulmasta ja kontrolloivan vallan ulottuvuudet unohtuen, se voi kääntyä joksikin aivan muuk-si. Olemassa olevan tietämyksen perusteella keskeiseltä näyttää se, että kiinnipi-dosta keskusteltaessa ja sitä toteutettaessa nämä molemmat puolet tulisivat huo-mioiduiksi. Kiinnipidon hoidollisuutta korostettaessa on välttämätöntä tunnistaa ja tiedostaa myös ylilyöntien mahdollisuus. Lasten puheessa ja ratkaisuaineistos-sa yhtenä teemana ollut vahvan vallan- ja voimankäytön mahdollisuus on siten syytä ottaa vakavasti. Tällöin on mahdollista huomioida perusteellisemmin myös lapsen oikeuksien toteutuminen. (Ks. Pösö ym. 2010, 254.)

Laura Steckley (2010, 121) on yhdistänyt Bionin *containment* -käsitteeseen ja ajatteluun Donald Winnicottin näkemyksen kiinnipidosta ja kiinnipitävästä ympäristöstä. Hän toteaa, että lastenkoti voi muodostaa kiinnipitävän ja turvallisen ympäristön. (Esim. Steckley 2010, 127.) Tällaisen ympäristön toteutuminen edellyttää kuitenkin ympäröiviltä rakenteilta, organisaatioilta, muilta toimintaa kehystäviltä tekijöiltä ja työntekijöiltä paljon. Gillian Ruch (2007; katso sovelluksesta lastenkotiympäristöön Steckley 2010) lähestyy asiaa holistisuuden idean kautta. Hänen ajattelussaan kiinnipitävään ympäristöön kuuluvat tunne- ja organisaatiotasoinen sekä epistemologinen ulottuvuus. Tunnetasoon liittyy muun muassa työn tekemistä tukevat asiat kuten vertaistuki ja selkeät johtamisjärjestelyt sekä työnohjaus. Organisatoriseen tasoon lukeutuvat toimintaa ohjaavat periaatteet mukaan lukien koulutuksen, rekrytoinnin ja hoito- ja kasvatustyön suunnitelmallisuuden. Toiminnalle tietopohjan luova epistemologinen ulottuvuus sisältää työyhteisön rakenteet, tilanteiden jälkikäsitteilyn ja konsultaation sekä työnohjauksen. Steckleyn (2010) jäsenitys mahdollistaa siten myös niiden tekijöiden huomioinnin, jotka luovat reunaehdoja lasten ja työntekijöiden välisissä kohtaamisissa toteutuville kiinnipidoille ja niiden turvalliselle toteuttamiselle.

Kiinnipitävään ympäristöön liittyviä tekijöitä on tunnistettavissa tämän tutkimuksen lastenkotien toimintaa ohjaavissa ja kehystävissä rakenteissa, kuten aiemmin on käynyt ilmi. Siten näyttää siltä, että tällä tavalla määriteltynä (jossa lasten ja työntekijöiden välisten kohtaamisten lisäksi laajemmat toimenpidettä kehystävät tekijät tulevat huomioiduiksi) kiinnipidolla on mahdollisuuksia olla hoidollinen toimenpide. Tätä näkemystä tukee myös se, että toisenlaisten mahdollisuuksien läsnäolo – kuten kiinnipidon kääntyminen joksikin muuksi – tulee tunnistetuksi niin lasten puheessa kuin työntekijöiden tulkinnoissa.

Viestejä ammattilaisille lastenkotitoiminnan kehittämiseksi:

1. Kiinnipito määrittyy monin eri tavoin. Tämä asia on hyvä pitää mielessä ja siitä on tärkeää keskustella myös lasten kanssa. Lastenkodin eri toimijoilla tulisi olla yhteisesti jaettu näkemys siitä, mikä on kiinnipitoa ja mikä ei. Tämä vahvistaa entisestään kiinnipitojen ennakoitavuutta, läpinäkyvyyttä ja hyväksyttävyyttä.
2. Kiinnipitoon liittyvät tuen ja kontrollin elementit on hyvä tunnistaa. Kiinnipidon hoidollisuutta korostettaessa on tärkeää tunnistaa ja tunnustaa myös toimenpiteeseen liittyvän kontrollin sekä vahvan vallan- ja voimankäytön mahdollisuus. Tämä edellyttää työntekijöiltä valmiutta toiminnan kriittiseen tarkasteluun ja asenteellista valmiutta esimerkiksi toisin toimimisen tapojen tunnistamiseen.
3. Kiinnipito on sekä yksilöllinen että yhteisöllinen asia. Vaikka kiinnipito toteutuu lapsen ja joko yhden tai useamman työntekijän välisissä kohtaamisissa, se koskettaa tilanteena myös muita lastenkodin toimijoita. Siksi on tärkeää kiinnittää huomiota kiinnipitotilanteiden käsittelyyn eri tasoilla: yksilöllisesti kiinnipidetyt lapsen ja aikuisen/aikuisten välillä, yhteisöllisesti lasten ja aikuisten välillä sekä lasten keskinäisiin suhteisiin liittyvänä asiana. Olisi löydettävä keinoja, joiden avulla mahdollinen ”puhe poissaolevasta” tulisi jotenkin käsiteltäväksi.
4. Dokumentointi on tärkeä osa lastenkotityötä. Huomiota olisi hyvä kiinnittää entisestään kirjaamistapoihin, jotka koskevat ennen kaikkea lapsen mielipiteen selvittämistä ja kiinnipidon jälkikäsitteilyä. Perusteellisella dokumentoinnilla on mahdollisuus lisätä toiminnan läpinäkyvyyttä.

7. Kirjallisuus

Alasuutari, Maarit (2005) Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 145–162.

Aurela, Anneli (1995) Käytöshäiriöisten lasten ja nuorten kiinnipitohoito. 'Pitävä' vastaus erääseen nyky-yhteiskunnan ongelmaan. Aiheita 31/1995. Helsinki: Stakes.

Barter, Christine & Renold, Emma (2000) 'I wanna tell you a story': exploring the application of vignettes in qualitative research with children and young people. *International Journal of Social Research Methodology*, 3 (4), 307–323.

Bell, Lorna (1997) The physical restraint of young people. *Child and Family Social Work*, 2 (1), 37–47.

Day, David M. (2002) Examining the Therapeutic Utility of Restraints and Seclusion With Children and Youth: The Role of Theory and Research in Practice. *American Journal of Orthopsychiatry*, 72 (2), 266–278.

Eder, Donna & Fingerson, Laura (2001) Interviewing Children and Adolescents. Teoksessa Jaber F. Gubrium & James A. Holstein (toim.) *Handbook of Interview Research*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications, 181–201.

Ekholm, Elina (2013) ”Mä en olisi tässä nyt”. Nuorten kokemusasiantuntijoiden mielipiteitä Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidosta. HDL raportti 1/2013. Helsinki: Helsingin Diakonissalaitos.

Ellonen, Noora & Pösö, Tarja (2010) Lapset arvioimassa tutkimuksen etiikkaa – esimerkkinä uhritutkimus. Teoksessa Hanna Lagström & Tarja Pösö & Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (2010) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 192–209.

Etelä-Suomen Aluehallintovirasto (2013) *Selvitys kunnallisista lastensuojeluyksiköistä. Henkilöstön koulutus ja määrä sekä yksikön käyttämät rajoitustoimenpiteet*. Julkaisematon koonti.

Family Life Development Center (2010) *The Therapeutic Crisis Intervention System*. Ithaca: Cornell University.

HE 225/2006 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta.

Heino, Tarja (2009) Lastensuojelu – kehityskulkuja ja paikannuksia. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula & Sakari Karvonen & Salme Ahlström (toim.) *Lapsiperheiden*

hyvinvointi 2009. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 198–213.

Hiitola, Johanna (2008) Selvitys vuonna 2006 huostaanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista. Lastensuojelun sijaishuollon kehittäminen Tampereella, Tampereen seutukunnassa ja Etelä-Pirkanmaalla -hanke. Stakesin työpapereita 21/2008. Helsinki: Stakes.

Hoikkala, Susanna (2011) Ratsauksia ja kusitestejä. Päihde- ja huumevalvonta lastensuojelulaitoksissa. Teoksessa Mirja Satka & Leena Alanen & Timo Harrikari & Elina Pekkarinen (toim.) Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Tampere: Vastapaino, 243–278.

Hoikkala, Susanna (2007) Työväkivalta lastensuojelulaitoksissa – työntekijöiden näkökulma. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Selvityksiä 2007:2. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.

Hoikkala, Susanna (2006) Onko lastensuojelun laitoshuollon asiakkaista tullut vaikeahoitaisia ja erityisen huolenpidon tarpeessa olevia lapsia? Nuorisotutkimus, 24 (2), 83–87.

Hoikkala, Susanna (2003) 'Mikä on väkivaltaa, mikä ei'. Työntekijöiden tulkintoja nuorten väkivallattoman käyttäytymisen tukemisesta helsinkiläisissä lastensuojelulaitoksissa syksyllä 2002. Tutkimuksia 2003:5. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.

Honkatukia, Päivi & Nyqvist, Leo & Pösö, Tarja (2004) Väkivalta koulukodista käsin. Teoksessa Markku Jahnukainen & Taru Kekoni & Tarja Pösö (toim.) Nuoruus ja koulukoti. Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 43. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 151–188.

Honkatukia, Päivi & Nyqvist, Leo & Pösö, Tarja (2003) Sensitive issues in vulnerable conditions. Studying violence in youth residential care. *Young*, 11 (4), 323–339.

Hottinen, Arja (2013) Containment measures in adolescent psychiatric care – focus on mechanical restraint. *Annales Universitatis Turkuensis D* 1052. Turku: Turun yliopisto.

Hughes, Rhidian & Huby, Meg (2002) The application of vignettes in social and nursing research. *Journal of Advanced Nursing*, 37 (4), 382–386.

Hukkanen, Raija (2002) Psychosocial Problems of Children Placed in Children's Homes. *Sarja D*, osa 524. Turku: Turun yliopisto.

Hukkanen, Raija & Sourander, Andre & Santalahti, Päivi & Bergroth, Lasse (2005) Have psychiatric problems of children in children's homes increased? *Nordic Journal of Psychiatry*, 59 (6), 481–485.

- James, Allison & James, Adrian L. (2004) *Constructing Childhood. Theory, Policy and Social Practice*. Houndmills & Basingstoke & Hampshire: Palgrave Macmillan.
- James, Allison & Jenks, Chris & Prout, Alan (1998) *Theorizing Childhood*. Cambridge: Polity Press.
- Kekoni, Taru & Kitinoja, Manu & Pösö, Tarja (2008) *Erytinen huolenpito koulukodeissa. Raportteja 36/2008*. Helsinki: Stakes.
- Kendrick, Andrew & Steckley, Laura & Lerpiniere, Jennifer (2008) *Ethical issues, research and vulnerability: gaining the views of children and young people in residential care*. *Children's Geographies*, 6 (1), 79–93.
- Kitinoja, Manu (2005) *Kujan päässä koulukoti. Tutkimus koulukoteihin sijoitettujen lasten lastensuojeluasiakkuudesta ja koulukotihistoriasta. Tutkimuksia 150*. Helsinki: Stakes.
- Kouvonen, Petra (2011) *Lasten osallistuminen ammatillisten perhekotien sääntelykäytäntönä. Teoksessa Mirja Satka & Leena Alanen & Timo Harrikari & Elina Pekkarinen (toim.) Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Tampere: Vastapaino, 205–242*.
- Kuula, Arja (2006) *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino*.
- Kyrönseppä, Ulla & Rautiainen, Juha-Matti (1993) *Lapsi laitoksessa*. Porvoo: WSOY.
- Kääriäinen, Aino (2003) *Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina. Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka. Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia 1/2003*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kvale, Steinar (1996) *InterViews. An introduction to qualitative research interviewing*. Thousand Oaks & London & New Delhi: Sage.
- Laakso, Riitta (2013) *Mistä koti huostaanotetulle lapselle? Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 73*. Helsinki: Kunnallissalan kehittämissäätiö.
- Laakso, Riitta (2009) *Arjen rutiinit ja yllätykset. Etnografia lastenkotityöstä*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983.
- Laki Lastensuojelulain 50 § muuttamisesta 316/2011.
- Lastensuojelulaki 417/2007.
- Lastensuojelu 2012 (2013) *Tilastoraportti 30/2013. Suomen virallinen tilasto, Lastensuojelu*. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

- Layder, Derek (1993) *New strategies in social research. An introduction and guide.* Cambridge: Polity Press.
- Lehto, Anu (2014) *Asiantuntijahaastattelu.* 17.2.14.
- Lehto-Salo, Pirkko (2011) *Koulukotisijoitus – nuoren toinen mahdollisuus? Mielenterveyden häiriöiden, oppimisvaikeuksien ja perheongelmien kirjo kehittämishaasteena.* Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 414. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Levy, Allan & Kahan, Barbara (1991) *The Pindown Experience and the Protection of Children. The Report of the Staffordshire Child Care Inquiry 1990.* Staffordshire: Staffordshire County Council.
- LOS (1989) *YK:n lapsen oikeuksien sopimus.*
- Manninen, Marko (2013) *Koulukotiin sijoitettujen nuorten psykiatrinen oirekuva ja ennuste.* Tutkimus 112. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.
- Mercer, Jean (2013) *Holding therapy in Britain: historical background, recent events, and ethical concerns.* *Adoption & Fostering*, 37 (2), 144–156.
- Morrow, Virginia (2008) *Ethical dilemmas in research with children and young people about their social environments.* *Children's Geographies*, 6 (1), 49–61.
- Mykkänen, Raili (2012) *Hoidollinen kiinnipito.* *Pelastakaa Lapset*, 67 (2), 16–18.
- Pasanen, Timo (2001) *Lastenkodin asiakaskunta tutkittavana.* *Ann. Univ. Turkuensis C* 170. Turku: Turun yliopisto.
- Myllärniemi, Anniina (2006) *Huostaanottojen kriteerit pääkaupunkiseudulla. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 7/2006.* Helsinki: SOCCA ja Heikki Waris -instituutti.
- Nunno, Michael A., Day, David M. & Bullard, Lloyd B. (2008) *For Our Own Safety. Examining the Safety of High-Risk Interventions for Children and Young People.* Washington DC: Child Welfare League of America.
- Pekkarinen, Elina (2010) *Stadilaispojat, rikokset ja lastensuojelu. Viisi tapaustutkimusta kuudelta vuosikymmeneltä.* *Julkaisuja 102.* Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura.
- Pösö, Tarja (2004a) *Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista.* *Tutkimuksia 133.* Helsinki: Stakes.
- Pösö, Tarja (2004b) *Kasvatustyö sijaishuollossa. Teoksessa Annamaija Puonti & Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelun tänään.* Helsinki: Tammi, 202–213.

- Pösö, Tarja & Honkatukia, Päivi & Nyqvist, Leo (2008) Focus groups and the study of violence. *Qualitative Research*, 8 (1), 73–89.
- Pösö, Tarja & Kitinoja, Manu & Kekoni, Taru (2010) Locking Up for the Best Interests of the Child - Some Preliminary Remarks on 'Special Care'. *Youth Justice*, 10 (3), 245–257.
- Pösö, Tarja & Laakso, Riitta (2014) Matching children and substitute homes: some theoretical and empirical notions. *Child and Family Social Work*, (early view), 1–10.
- Rikoslaki 39/1889.
- Ruch, Gillian (2007) Reflective Practice in Contemporary Child-care Social Work: The Role of Containment. *British Journal of Social Work*, 37 (4), 659–680.
- Räty, Tapio (2012) Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.
- Sallinen, Varpu (2005) Lastenkoti ja rajoittaminen. Teoksessa Olijsta, Risuista vai Tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 155–165.
- Skehill, Caroline & Satka, Mirja & Hoikkala, Susanna (2012) Exploring innovative methodologies in time and place to analyse child protection documents as elements of practice. *Qualitative Social Work*, 12 (1), 75–72.
- Sourander, Andre & Ellilä, Heikki & Välimäki, Maritta & Piha, Jorma (2002) Use of holding, restraint, seclusion and time-out in child and adolescent psychiatric hospital treatment. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 11 (4), 162–167.
- Smith, Dorothy (2005) *Institutional Ethnography. A Sociology for People*. Lanham & Oxford: AltaMira Press.
- Smith, Dorothy (1999) *Writing the Social. Critique, Theory and Investigations*. Toronto, Buffalo & London: University of Toronto Press.
- Steckley, Laura (2012) Touch, Physical restraint and Therapeutic Containment in Residential Child Care. *British Journal of Social Work*, 42 (3), 537–555.
- Steckley, Laura (2010) Containment and holding environments: Understanding and reducing physical restraint in residential child care. *Children and Youth Services Review*, 32 (1), 120–128.
- Steckley, Laura & Kendrick, Andrew (2008a) Physical restraint in residential child care: The experiences of young people and residential workers. *Childhood*, 15 (4), 552–569.
- Steckley, Laura & Kendrick, Andrew (2008b) Young people's experiences of physical restraint in residential care: Subtlety and complexity in policy and practice. Teoksessa Michael A. Nunno, David M. Day & Lloyd B. Bullard (toim.) *For Our Own Safety*.

- Examining the safety of High-Risk Interventions for Children and Young People. Washington DC: Child Welfare League of America, 3–24.
- Steckley, Laura & Kendrick, Andrew (2005) Physical Restraint in Residential Child Care: The Experiences of Young People and Residential Workers. Työryhmäpaperi konferenssissa Childhoods. Oslo.
- STM (2013a) Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- STM (2013b) Epäkohdat ja kaltoinkohtelu lastensuojelun sijaishuollossa 1930- ja 1980 -lukujen välisellä ajanjaksolla. Selvitystyön suunnitelma. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Strandell, Harriet (2010) Etnografinen kenttätyö: lasten kohtaamisen eettisiä ulottuvuuksia. Teoksessa Hanna Lagström & Tarja Pösö & Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (2010) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 92–112.
- Suomen Perustuslaki 731/1999.
- Tarkkinen, Hanna & Forsberg, Hannele (2013) Lastensuojelun rajoitustoimenpiteet asiakirjojen valossa. Yhteiskuntapolitiikka, 78 (6), 661–669.
- Tiusanen, Tapio (1999) Vierihoidon lastensuojelulaitoksessa. Teoksessa Kaisa Tervonen-Arnkil (toim.) Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 16. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 21–27.
- Tervonen-Arnkil, Kaisa (1999) Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 16. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Törrönen, Maritta (2006) Community in a children's home. Child & Family Social Work, 11 (2), 129–137.
- Valkonen, Maarit & Pasanen, Timo (2012) Nuorten kokemuksia Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidosta. Yhteiskuntapolitiikka, 77 (3), 302–309.
- Valvira (2012) Lastensuojelun ympärivuorokautinen hoito ja kasvatusta. Valtakunnallinen valvontaohjelma. Valvontaohjelmia 4:2012. Helsinki: Valvira.
- Valvira (2013) Lasten itsemääräämisoikeuden toteutuminen lastensuojelun sijaishuollossa. Ohje 3/2013. Valvira.

Vario, Pipsa & Barkman, Johanna & Kiili, Johanna & Nikkanen, Marko & Oranen, Mikko & Tervo, Jaana (2012) ”Suojele unelmia, vaali toivoa”. Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:6. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto.

Vehkalahti, Kaisa & Hoikkala, Susanna (2013) Gender and discipline in the Finnish reformatories of the 1920s. *Journal of the History of Childhood and Youth*, 6 (3), 457–481.

Vehkalahti, Kaisa & Rutanen, Niina & Lagström, Hanna & Pösö, Tarja (2010) Kohti eettisesti kestävää lasten ja nuorten tutkimusta. Teoksessa Hanna Lagström & Tarja Pösö & Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (2010) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 10–23.

8. Liite 1

Pelastakaa Lapset - Rädda Barnen
Save the Children

RATKAISU

- henkilökatsastus (Lsi 66 §)
 henkilöntarkastus (Lsi 66 §)
 omaisuuden ja lähetysten tarkastaminen (Lsi 67 §)
 kiinnipitäminen (Lsi 68 §)

Yksikkö ja päivämäärä	Toimenpiteestä päättävä henkilö ja asema, johon päätöksenteko-oikeus perustuu	
Lapsi, jota päätös koskee	lapsen jota päätös koskee, syntymäaika	
Toimenpiteen sisältö, kesto ja laajuus		
Toimenpiteen suorittanut ja läsnä ollut henkilö ja asema (Lsi 66§)		
Tarkastettu tila, omaisuus tai luottamuksellinen viesti taikka lähetys (Lsi 67§)		
Luovuttamatta jätetty viesti tai lähetys, joka toimitettu toimielimelle (Lsi 67§)		
Erityinen syy, jonka vuoksi toimenpide on suoritettu lapsen ja/tai toisen hoito- ja kasvatushenkilöstöön kuuluvan työntekijän läsnä olematta tai jonka vuoksi toimenpiteen on suorittanut tai siinä on ollut läsnä, lapsen kanssa eri sukupuolta oleva henkilö, joka ei ole terveydenhuollon ammattihenkilö (Lsi 66§)		
Perustelut toimenpiteelle		
Selostus kiinnipidosta (Lsi 68§) tarvittaessa erillisellä liitteellä		
Lapsen omat toivomukset ja mielipide (Lsi 20 §)		
Vaikutus hoito- ja kasvatus- ja / tai asiakassuunnitelmaan		
Aika ja paikka		
Allekirjoitukset	Päätöksentekijän allekirjoitus	Yksikön johtajan allekirjoitus
	Nimenselvennys ja asema	Nimenselvennys
Jakelu: lapsi huoltaja sosiaalityöntekijä lastenkotitoiminnan päällikkö	Annettu tiedoksi: ☐ henkilökohtaisesti ☐ kirjeellä päivämäärä:	

Yllä mainituista ratkaisuista ei ole muutoksenhakuoikeutta, mutta asianosaisilla on oikeus tehdä asian johdosta sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 23 §:n mukainen muistutus tai kantelu Avi:lle tai muulle valvovalle viranomaiselle.

Pelastakaa Lapset - Rädda Barnen

Save the Children

Lastenkodeissa syntyy ajoittain tilanteita, joissa työntekijöiden on estettävä lasta satuttamasta itseään, muita tai ympäristöään pitämällä hänestä fyysisesti kiinni. Kiinnipitäminen on lastensuojelulain mukainen rajoitustoimenpide, jonka edellytyksistä ja toteuttamisen periaatteista säännellään tarkasti.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, millaisena kiinnipito näyttäytyy lastensuojelun asiakirjoissa ja lasten kanssa kuviteltuna. Kiinnipitoon liittyviä asioita on pohdittu lastenkodeissa asuvien lasten ryhmähaastatteluisia kuvitteellisten esimerkkien eli vinjettien avulla. Tutkimus tekee näkyväksi kiinnipidon monia ulottuvuuksia ja sen mahdollista rakentumista osana lastenkodin arkea.

Susanna Hoikkala (VTM, mth) on lastensuojelun sijaishuollon ammatillisista käytännöistä ja lapsen oikeuksista kiinnostunut sosiaalityöntekijä ja tutkija. Hän viimeistelee sosiaalityön oppialaan kuuluvaa väitöskirjatutkimusta lastensuojelulaitosten rajoittamiskäytäntöjen muutoksista Helsingin yliopistossa. Tällä hetkellä hän työskentelee lastensuojelu- ja sijaishuoltokysymysten erityisasiantuntijana Lastensuojelun Keskusliitossa.